

Kasvatus ja koulutus

Toimintakertomus 2018

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on Suomen suurin ja monipuolisin varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen sekä vapaan sivistystyön opetuksen järjestäjä. Palvelemme vuosittain 140 000 helsinkiläistä yli 700 toimipaikassa 13 000 työntekijän osaamisella. Mahdollistamme elinikäisen oppimisen kaikille kaupunkilaisille.

Sisällys

1. Katsaus vuoteen 2018.....	3
2. Strategisten kärkihankkeiden toteuttaminen.....	5
2.1. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan digitalisaatio	5
2.2. Hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen	8
2.3. Liikkumisohjelma	10
2.4. Kansainvälisyys ja kielten opetuksen laajentaminen	12
2.5. Osallisuus kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla	16
3. Palvelukokonaisuudet vuonna 2018.....	18
3.1. Suomenkielinen varhaiskasvatus ja esiopetus.....	18
3.2. Suomenkielinen perusopetus.....	20
3.3. Lukio- ja ammatillinen koulutus sekä vapaa sivistystyö	21
3.4. Ruotsinkieliset palvelut, Svenska servicehelheten	24
4. Tilat, turvallisuus ja kestävä kehitys	25
5. Talous vuonna 2018.....	29
6. Henkilöstö.....	32
7. Kasvatuksen ja koulutuksen organisaatio	35
8. Kasvatus- ja koulutuslautakunta.....	35
Liite 1: Helsingin kasvatuksen ja koulutukset tunnusluvut 2018	38
Liite 2: Riskienhallinnan selonteko.....	44

1. Katsaus vuoteen 2018

Vuonna 2018 kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla toteutettiin vahvasti kaupunkistrategiaa. Helsingin kasvu ja kansainvälistyminen näkyivät erityisesti toimialallamme. Aloitimme syksyllä viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen ja laajensimme kielikylypytoimintaa päiväkodeissa. Perusopetuksessa lähes 6 000 ekaluokkalaista aloitti ensimmäisen vieraan kielen opiskelun.

Helsingin kasvu näkyy toimialamme asiakasmäärien kasvussa niin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa kuin ammatillisessa koulutuksessa. Palveluissamme oppii ja kasvaa päivittäin yli 90 000 helsinkiläistä lasta, nuorta ja aikuista. Lapsi- ja oppilasmäärä kasvaa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa noin 2 000:lla vuosittain. Kaupunkistrategian tavoitteena on varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostaminen, mikä näkyikin varhaiskasvatuksen kysynnän kasvuna kaikissa ikäryhmissä. Toisaalta kohtasimme erityisesti syksyn aikana haasteita varhaiskasvatuksen henkilöstön ja tilojen saatavuudessa.

Vaikka kaupunkirakenne Helsingissä on edelleen kansainvälisesti tasapainoinen, haasteena on väestön muuta maata suurempi polarisoituminen. Helsingissä käynnistettiin lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyä tavoitteleva strategiakarri Mukana-ohjelma, jonka toteuttamisesta on vastuussa kasvatuksen ja koulutuksen toimiala yhdessä muiden toimialojen ja kumppaneiden kanssa. Ohjelmalla tavoitellaan lasten ja nuorten syrjäytymisen, ylisukupolvisen syrjäytymisen periytymisen ja alueellisen eriytymisen vähenemistä. Laadukkaat kasvatus- ja koulutuspalvelut lisäävät kestävästä kasvusta ja hyvinvointia sekä vähentävät itsessään eriarvoisuutta ja ehkäisevät syrjäytymistä.

Jatkoimme kasvatuksen ja opetuksen uudistamista uusien varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien sekä kaupunkistrategian mukaisesti. Kasvun ja oppimisen keskeisiä periaatteita toimialallamme ovat yksilöllisten elinikäisten oppimisen polkujen rakentaminen ja se, että koko kaupunki toimii oppimisympäristönä. Sitovien tavoitteiden toteutuminen edisti molempia periaatteita. Lisäksi vuoden 2018 aikana saimme päätöksen koululaisten maksuttomasta julkisen liikenteen käytöstä koulupäivän aikana, mikä mahdollistaa entistä tasa-arvoisemmin kaikille kouluille Helsingin tarjoamien monipuolisten mahdollisuuksien hyödyntämisen oppia luokkahuoneen ulkopuolella esimerkiksi kulttuurikohteissa. Tämä tukee myös ilmiöoppimista.

Edistimme toimialan strategisia kärkihankkeita monin eri tavoin toimintavuoden aikana. Digitalisaatioon liittyvässä osaamisen kehittämisessä keskityimme opetushenkilöstölle laadittujen digi.hel.fi-taitotasojen mukaisiin osa-alueisiin. Toteutimme vuoden aikana myös digitalisaation itsearvioinnin kaikissa toimintayksiköissä. Arvioinnin pohjalta teimme suunnitelmat kehittämistoimenpiteistä. Vuoden 2018 aikana valmistelimme digitaalisia palveluita, jotka parantavat kasvatukseen ja koulutukseen hakeutumista ja siirtymistä koulutuksen nivelvaiheissa. Vuoden 2018 aikana 49 peruskoulua, 11 lukiota sekä Stadin ammattiopiston kolme yksikköä osallistui innovatiiviseen kokeiluun, jonka lähtökohtana oli oppilaitosten oman toiminnan ja digitaalisen toimintakulttuurin kehittäminen. Samalla innovoitiin tulevaisuuden koulun pedagogisia ratkaisuja. Toimialan tavoitteena on, että digitaalinen teknologia liittyy oppilaan oppimisprosessiin luontevasti ja rikastuttaa oppimista. Jatkoimme

vuoden aikana toimipaikkojen langattomien verkkojen kehittämistä ja hankimme uusia tietoteknisiä laitteita päiväkoteihin, kouluihin ja oppilaitoksiin. Toimialalla hankintojen määrä on asiakasmääristä johtuen niin mittavaa, että toimitukset viivästyivät osittain myös vuodelle 2019 toimitusvaikeuksien vuoksi

Stadin ammattiopistossa ja Stadin aikuisopistossa astui vuoden 2018 alussa voimaan ammatillinen reformi, joka uudisti ammatillisen koulutuksen vastaamaan entistä enemmän opiskelijoiden ja työelämän tarpeita. Muutoksen tavoitteena oli, että ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan nopeammin työelämän muutoksiin ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Reformi koski laajasti niin opetusta kuin opintoihin hakeutumista, jossa otettiin käyttöön vuoden 2018 aikana jatkuva haku. Uutta toimintakulttuuria tukemaan uudistettiin elokuussa myös Stadin ammattiopiston ja Stadin aikuisopiston organisaatio.

Samoin Helsingin työväenopiston vuotta 2018 leimasivat monenlaiset uudistukset. Myös työväenopistossa otettiin käyttöön jatkuva ilmoittautuminen. Samalla kurssien suunnittelussa ja markkinoinnissa siirryttiin aiempaa joustavampaan suunnitteluun. Asiakastytyväisyys pysyi työväenopistossa hyvällä tasolla edelleen vuonna 2018.

Vuosi 2018 oli kasvatuksen ja koulutuksen toimialan ensimmäinen kokonainen toimintavuosi. Toimialalla työskenteli vuoden aikana yli 13 000 henkilöä. Vakiinnutimme hallinnon rakenteita ja käytäntöjä sekä kehitimme koko toimialan henkilöstön osaamista. Painotimme koulutuksissa vuonna 2018 muun muassa johtamista, pedagogiikkaa, digitalisaatiota ja asiakaslähtöisyyttä. Saavutimme toiminnassamme vuoden aikana paljon ja teimme mittavia muutoksia. Haluan kiittää koko henkilöstöä arvokkaasta työstä vuoden 2018 aikana.

Liisa Pohjolainen
Toimialajohtaja

2. Strategisten kärkihankkeiden toteuttaminen

2.1. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan digitalisaatio

Digitalisaatio muuttaa yhteiskunnan ja työelämän toimintatapoja, prosesseja, tiedonhallintaa ja vuorovaikutusta. Kasvatuksen ja koulutuksen digitalisaatio-ohjelman (2016–2019) päätavoitteena on turvata kaikille oppijoille tietoyhteiskunnassa tarvittava hyvä oppiminen, jolle tietoteknologia luo mahdollisuudet. Digitalisaatio-ohjelma on osa uusien opetussuunnitelmien toteuttamista.

Toimialan digitalisaatio-ohjelmassa on viisi toimenpidekokonaisuutta:

- A. Pedagogisen toimintakulttuurin ja digitaalisen oppimisen uudistaminen
  - 1. Osaamisen, toimintakulttuurin ja johtamisen kehittäminen
  - 2. Innovatiiviset kokeilut
  - 3. Oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit
- B. Toimiva infra uudistamisen edellytyksenä
  - 4. Opetusta ja oppimista tukevan digitaalisen järjestelmän kehitys
  - 5. Tietotyövälineet opettajille ja oppijoille

Kasvatuksen ja koulutuksen digitalisaatio-ohjelman tavoitteena on muutos ydintoiminnassa sekä digitaalisen oppimisen ja opetuksen kehittäminen. Systemisen muutoksen aikaansaaminen edellyttää vahvaa muutosjohtamista ja yhtenäistä toimintakulttuuria. Johtamisen näkökulmasta digitalisaatiota edistettiin vuoden 2018 aikana säännöllisesti toimialan yhteisissä esimiestilaisuuksissa, joissa muun muassa jaettiin esimerkkejä digitalisaation edistämisestä kouluissa ja oppilaitoksissa.

Toimintakulttuurin muutoksen nykytilasta saatiin tietoa vuoden 2018 aikana toteutetulla itsearvioinnilla, joka tehtiin kaikissa työyksiköissä. Itsearvioinnin pohjalta työyksiköt tekivät suunnitelman kehittämistoimenpiteistä, joita toteutetaan vuoden 2019 aikana. Itsearvioinnin pohjalta vahvuudet ovat muun muassa uuden toimintakulttuurin ja osaamisen kehittämisessä. Kehityskohteiksi nousivat esimerkiksi uusien toimintatapojen kehittäminen, innovatiivisen toiminnan edistäminen sekä arviointikulttuurin, arviointivälineiden ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen.

Digitalisaatioon liittyvässä osaamisen kehittämisessä keskityttiin vuonna 2018 erityisesti opetushenkilöstölle laadittujen digi.hel.fi-taitotasojen mukaisiin osa-alueisiin ja toimenpiteisiin. Osaamista kehitettiin keskitetyn ja koulukohtaisen täydennyskoulutuksen, vertaisoppimisen ja osaamisen jakamisen keinoin. Kouluissa ja oppilaitoksissa toimivilla tutor-, mentor-, digiagentti- ja asiantuntijaopettajilla oli merkittävä rooli koulujen ja oppilaitosten henkilöstön digiosaamisen vahvistamisessa. Digitalisaatioon liittyvää osaamista ja sen kehittymistä seurataan Open badge -osaamismerkkijärjestelmän avulla. Osaamismerkeillä todennetaan koulutuksella tai muulla tavalla hankittua, jo olemassa olevaa osaamista. Vuoden 2018 loppuun mennessä osaamismerkkejä oli suoritettu yli 30 000.

Digitalisaatio-ohjelman toiseen toimenpidekokonaisuuteen, *innovatiiviset kokeilut*, osallistui 49 peruskoulua, 11 lukiota sekä Stadin ammattiopiston kolme yksikköä. Kokeilutoiminnan lähtökohtana on voimaannuttaa koulut kehittämään omaa toimintaansa ja digitaalista toimintakulttuuria sekä innovoimaan tulevaisuuden koulun pedagogisia ratkaisuja.

Digitalisaatio-ohjelmassa keskeisenä ajatuksena ja tavoitteena on, että digitaalinen teknologia liittyy oppilaan oppimisprosessiin pedagogisesti mielekkäällä tavalla ja rikastuttaa oppimista. Pedagogisen toimintakulttuurin ja oppimisen näkökulmasta keskeistä ovat oppimisen laajeneminen luokkahuoneen ulkopuolelle monimuotoisiin oppimisympäristöihin, oppijan osallistuminen ja osallisuus, yhteisöllisyys sekä tulevaisuuden taitojen oppiminen.

Koulujen itsearvioinnin tulosten perusteella oppilaiden osallisuus ja yhteisöllinen työskentely ovat lisääntyneet kokeilujen myötä ja oppijan rooli aktiivisena toimijana on vahvistunut. Oppimisprosessi ja tavoitteet ovat tulleet näkyväksi oppijalle. Yhteissuunnittelu ja opettajien välinen yhteistyö lisääntyivät.

Asiantuntijaopettajien verkosto kehitti pedagogisia menetelmiä ja jakoi osaamistaan kouluttamalla opettajia koko kaupungin tasolla, piti esityksiä valtakunnallisissa konferensseissa ja toimi innovatiivisten pedagogisten kokeilukoulujen kehittämistyön tukena.

Toimialalla käynnistyi tutkimusyhteistyön Helsingin, Turun ja Tampereen yliopistojen kanssa. Kuusi vuotta kestävä tutkimushanke keskittyy Helsingin kaupungin opetuksen digitalisaatio-ohjelman innovatiivisiin kokeilukouluihin sekä opetusteknologian ja oppimisanalytiikan kehittämiseen ja tutkimiseen.

Digitalisaatio-ohjelman kolmannessa toimenpidekokonaisuudessa, *oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit*, koulut kokeilevat erilaisia digitaalisia oppimisympäristöjä, robotiikkaa ja sensoreita. Koulujen itsearvioinnin tulosten perusteella pelillisuus ja toiminnallisuus ovat lisääntyneet digitalisaatio-ohjelman kehittämistoimien myötä. Oppimisympäristöt ovat monipuolistuneet ja laajentuneet koko kaupunkiin. Uudet työtavat ja toiminnallisuus ovat vahvistaneet oppijan omistajuutta oppimisessa ja tuoneet mielekkyyttä oppimiseen. Vuoden 2018 aikana ilmiöoppimista toteutettiin kaikissa kouluissa.

Fyysisiä oppimisympäristöjä on kehitetty siten, että perinteisestä luokkahuonemallista on siirrytty avoimiin, monimuotoisiin ja yhteisöllisyyttä edistäviin tiloihin ja kalusteratkaisuihin.

Yhteistyössä yritysten kanssa kehitettiin uudenlaisia digitaalisia työskentelyvälineitä. Esimerkiksi 6Aika Älykkäät oppimisympäristöt -hankkeessa toteutettiin nopeita kokeiluja kouluissa.

Oppilaat osallistuivat oppimisympäristöjen kehittämistyöhön muun muassa Makerspace-toiminnan kautta, jossa painotetaan oppilaiden omia projekteja, oppimiskeskeistä teknologiaa ja luovaa ongelmanratkaisua.

Toimintavuonna päivitettiin digitaalisten oppimateriaalien ja opetusteknologian sovellusten arviointikriteerit vastaamaan uuden opetussuunnitelman oppimiskäsitystä. Oppijoiden käyttöön kilpailutettiin karttapohjainen mobiili oppimispelityökalu.

Neljäs digitalisaatio-ohjelman toimenpidekokonaisuus, *digitaalinen tietojärjestelmä*, jaettiin vuonna 2018 kolmeen hankekokonaisuuteen: asiakastietojärjestelmä, oppimisympäristö ja tekoälypohjainen oppimisanalytiikka.

Asiakastietojärjestelmä-hankkeessa valmisteltiin kohdearkkitehtuurikuvaus sekä käynnistettiin ensimmäiset tekniseen alustaan ja käyttäjänhallintaan liittyvät kilpailutukset. Oppimisanalytiikan kehittämishankekokonaisuus käynnistyi lokakuussa, ja siinä tehtiin yhteistyötä Helsingin yliopiston Growing Mind - tutkimushankkeen kanssa. Vuoden 2018 lopulla valmistui alustava hankesuunnitelma sekä analytiikkakokeilujen kartoitus.

Oppimisympäristöjen kehitystyön teknisenä pohjana toimivat Microsoftin ja Googlen teknologiat. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa on keskitytty työkalujen ja oppimisympäristöjen alla olevien palvelinratkaisujen toimintavarmuuden lisäämiseen ja jatkokehittämisen mahdollistamiseen.

Kokonaisarkkitehtuuriajattelu on tuonut asiakasnäkökulman ja tulevaisuuden tahtotilan osaksi tietoteknistä kehittämistä. Käyttötapauksia kuvaamalla on tuotu asiakastarpeita tietojärjestelmäkehitykseen ja priorisoitu tarpeiden toteuttamista. Lisäksi toimialalla on otettu käyttöön prosessi innovatiivisten ja ketterien kokeilujen saamiseksi osaksi toimialan toimintakulttuuria.

Kokonaisuutena arvioiden tietojärjestelmäkokonaisuuden kehitystyöt ovat viivästyneet henkilöstöpulan ja nykyisen tietoteknisen infran ylläpitoon tarvittavien resurssien puuttumisen vuoksi.

Vuonna 2018 jatkettiin tietoteknisen infran kehittämistä ja tietotyövälineiden hankkimista osana digitalisaatio-ohjelman *tietotyövälineet opettajille ja oppijoille* -toimenpidekokonaisuutta.

Kaikille opettajille hankittiin kannettava tietokone työkäyttöön vuoden 2017 aikana. Vuoden 2018 aikana opettajakoneita hankittiin uusille opettajille ja tehtiin korvaushankintoja vanhentuneiden koneiden tilalle. Vuoden 2018 aikana toimitettiin 8 472 uutta oppilaskonetta kaikkiin perusopetuksen kouluihin.

Luokkien esitystekniikan osalta kokeiltiin uusia laitteita, kuten USB-visualisoijia eli uudenmallisia dokumenttikameroita, kosketusominaisuudella varustettuja lähiprojektoreita, liikuteltavia kaiuttimia ja näyttöjä sekä langatonta esitystekniikkaa. Lisäksi käynnistettiin toimialan ensimmäisen immerstiivisen oppimistilan suunnittelu- ja rakennustyöt Hiidenkiven peruskoulussa.

Langattoman verkon kehitystoimet jatkuivat vuoden 2018 aikana vanhentuneiden tietoliikenneverkon laitteiden päivittämisellä. Lisäksi jatkettiin myös muiden teknisten verkkotietojärjestelmien kehittämistä. Robottitekniikoita, teknologian rakennussarjoja ja sensoreita (Internet of Things) kartoitettiin ja kokeiltiin pienimuotoisesti kouluissa ja oppilaitoksissa.

Vuonna 2018 otettiin käyttöön uusi ICT-hankintaprosessi, joka kattaa hankintojen koko elinkaaren ja toimittajahallinnan. Prosessin tavoitteena on lisätä tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta toimialan ICT-hankinnoissa.

Yhteinen avoimen lähdekoodin päälle toteutettu laiterekisteri otettiin käyttöön vuoden 2018 aikana. Laiterekisteriä käytetään IT-omaisuuden hallintaan ja IT-

hankintojen suunnitteluun. Laitemäärän mittavan kasvun myötä ICT-tukipalveluihin määriteltiin uusia työkaluja, toimintatapoja ja tehtäväkuvia.

Osana Helsingin kaupungin strategiaa käynnistettiin älykoulun konseptointi- ja määrittelytyö. Toimintamallin hankkeistusta esitetään alkuvuoden 2019 aikana.

2.2. Hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen

Hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat kasvatuksen ja koulutuksen ydintoimintaa. Laadukas varhaiskasvatus, opetus ja koulutus edistävät kasvua ja hyvinvointia ja vähentävät eriarvoisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvointia tuetaan lisäksi muun muassa oppilashuollon, oppimisen tuen ja joustavan perusopetuksen palveluilla. Esimerkiksi koulujen harrastustoiminta ja liikkuva koulu- ja liikkuva opiskelu -toiminta edistävät osaltaan oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia. Toimialalla kehitetään ja kokeillaan myös uusia toimintamalleja hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjäytymisen torjumiseksi.

Vuoden 2018 elokuusta alkaen toimialalla edistettiin varhaiskasvatuksen maksuttomuutta siten, että se on maksutonta viiden vuoden iästä alkaen vähintään neljä tuntia päivässä. Maksuttomuudella tavoitellaan varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostoa ja osaltaan ehkäistään syrjäytymistä.

Myönteisen erityiskohtelun rahoitusta jatkettiin suomen- ja ruotsinkielisessä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa sekä suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja sitä laajennettiin ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Myönteisellä erityiskohtelulla edistetään tasa-arvoisten varhaiskasvatus- ja koulutuspalvelujen toteutumista ja ehkäistään segregatiokehitystä.

Toimintavuonna 2018 kaikille perusopetuksen päättävälle pystyttiin tarjoamaan jatkokoulutuspaikka, eli koulutustakuu toteutui. Perusopetuksen opinto-ohjauksen lisäksi keskeisiä toimia koulutustakuun varmistamiseksi ovat Stadin ammattiopiston Bryggan palvelut mukaan lukien avoimet opinnot, nuorten työpajat sekä kaupungin yhteinen Ohjaamo-palvelu.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on oleellista moniammatillinen verkostoyhteistyö. Keskeisiä verkostoja ovat muun muassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (LASU) -kollegio, lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) ohjausryhmä, nuorten ohjaus- ja palveluverkosto sekä opiskeluhuollon ohjausryhmä.

Helsingin kaupunki tekee ensimmäistä kertaa kaupunkitasoisen hyvinvointisuunnitelman, johon kootaan mahdollisimman laajasti hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtävä työ. Keväällä 2018 HYTE-työhön perustettiin kaupunkitasoinen ohjausryhmä sekä asiantuntijaryhmä, joka valmisti hyvinvointisuunnitelman. Hyvinvointisuunnitelma käsitellään kaupunginvaltuustossa vuoden 2019 puolella. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii kasvatuksen ja koulutuksen toimialajohtaja.

Syrjäytymisen ehkäisy, Mukana-ohjelma

Helsingin kaupunkistrategian Mukana-ohjelmalla tavoitellaan systeemistä muutosta, jonka myötä lasten ja nuorten syrjäytyminen, ylisukupolvisen syrjäytymisen periytyminen ja alueellinen eriytyminen vähenevät Helsingissä. Ohjelmasta vastaa kasvatuksen ja koulutuksen toimiala. Muita keskeisiä toimijoita ovat kaupungin muut toimialat sekä laaja kumppaniverkosto.

Ohjelma käynnistyi alkuvuonna 2018 eri toimialojen edustajista koostuvan valmisteluryhmän työpajoilla, joissa työstettiin ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi Helsingissä. Ohjelman projektipäällikkö aloitti tehtävässään huhtikuun alussa ja projektikoordinaattori elokuussa. Kaupunkitasoisen projektiryhmän toiminta käynnistyi kesäkuussa ja ohjausryhmä aloitti marraskuussa. Syksyn aikana Mukana-ohjelmassa oli töissä neljä nuorta yhteensä viiden kuukauden ajan. Syksyllä järjestettiin myös ohjelman aloitustapahtuma.

Mukana-ohjelman lähtökohdat, periaatteet, alueelliset priorisoinnit ja toimenpiteet määriteltiin sekä tutkimustiedon että viranomais- ja kokemustiedon pohjalta. Toimenpiteitä koottiin paitsi toimialojen ehdotuksista, myös palvelumuotoilutyöpajoissa muodostuneista kehittämis ehdotuksista tutkimustiedon pohjalta ja kokemustietoon pohjaten. Syksyllä valmistunut projektisuunnitelma sisältää neljä toimenpidekokonaisuutta ja 32 toimenpidettä.

Mukana-ohjelman tarkemmiksi toiminta-alueiksi on valittu Mellunmäki, Kontula, Meri-Rastila, Malmi, Kannelmäki ja Malminkartano. Näillä alueilla on kerätyn tiedon mukaan tekijöitä, jotka ennakoivat huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Mukana-ohjelman tavoitteena on siirtää syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävän työn painopistettä ennaltaehkäiseväksi.

Ohjelman ensimmäiset toimenpiteet käynnistyivät syksyn 2018 aikana. Mellunmäen Me-talon henkilökunta aloitti työnsä elokuun alussa, ja Me-koulu käynnistettiin joulukuussa. Kiusaamisen vastaiseen ohjelmaan liittyvien toimenpiteiden pilotointi käynnistyi vuoden lopussa. Interventiota varhaisen vaiheen tuen saamiseksi perheille valmisteltiin syksyn ajan kaupunkitasoisissa tapaamisissa ja työpajassa. Kontulassa järjestettiin kaksi työpajaa ja yksi tapahtuma, joissa muotoiltiin alueen toimenpiteitä kohti konkreettisia kokeiluja.

Opiskeluhoolto

Kouluissa ja oppilaitoksissa toimivat moniammatilliset opiskeluhooltoryhmät, joiden tehtävänä on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia ja tukea oppimista ja koulunkäyntiä. Opiskeluhooltoryhmiin voi kuulua rehtori, kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri, kuraattori ja psykologi, erityisopettaja, opinto-ohjaaja sekä tarvittaessa luokanopettaja tai ryhmänohjaaja. Erityisesti toisen asteen koulutuksessa opiskeluhooltoryhmissä voi olla mukana myös huoltajien ja opiskelijoiden edustajat.

Opiskeluhoollon toiminnasta järjestettiin keväällä 2018 kysely esiopetuksen, koulujen ja oppilaitosten opiskeluhooltoryhmille. Tehdyn kyselyn sekä kouluterveyskyselyn tuloksia hyödynnettiin opiskeluhoollon toiminnan kehittämisessä. Opiskeluhoollon ohjausryhmässä tarkasteltiin kyselyn tulosten lisäksi myös palveluiden riittävyyttä ja ajankohtaisia ilmiöitä sekä vahvistettiin

yhteistyötä huoltajien, oppilaiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Yhdeksi toiminnan pääpainopisteeksi valittiin yksinäisyyden torjuminen ja sosiaalisen kiinnittymisen vahvistaminen.

Opiskeluhuollon henkilökunnan määrä lisääntyi jonkin verran muun muassa ammatillisen koulutuksen reformin ja perusopetuksen positiivisen diskriminaation uuden jakotavan ansiosta. Esiopetuksen oppilashuoltoa kehitettiin. Vuoden lopussa aloitettiin esiopetukseen psykologien ja kuraattorien rekrytointi Helsingin opiskeluhuollon yleisen mitoituksen mukaisesti.

Kunnianhimoinen suunnitelma kiusaamisen lopettamiseksi eteni. Kiusaamisen nykytilannetta kartoitettiin eri menetelmin ja eri kohderyhmiä kuullen varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisella asteella. Kartoituksen avulla saatiin keskeisiä teemoja esiin. Toimenpiteitä tulee kohdentaa sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn että kiusaamis- ja riitatilanteiden selvittelyyn.

Helsinki osallistui Lapsi- ja perhepalveluiden muutoshanke (Lape) -työhön. Pääkaupunkiseudulla kehitettiin perhekeskusmallia, malleja vaativaa hoitoa tarvitsevien lasten ja nuorten auttamiseen sekä ennen kaikkea opiskeluhuollon kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä. Yksi kehitetyistä toimintamuodoista on opiskeluhuollon vuosikello, joka ohjaa esiopetusryhmiä, kouluja ja oppilaitoksia suunnittelemaan ja arvioimaan opiskeluhuoltotyötä systemaattisemmin. Lisäksi tehostetaan poissaoloihin puuttumista, kehitetään konsultaatiokäytäntöjä ja järjestetään opiskeluhuollon toimijoiden tapaaminen 7. luokan ja lukion ensimmäisen luokan oppilaille. Myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja heidän huoltajiensa integroitumista kouluihin ja oppilaitoksiin edistetään Lape-ohjelman toimenpiteiden pohjalta.

Muita vuoden 2018 kehittämistoimia opiskeluhuollossa olivat muun muassa:

- Minun silmin Sinun silmin -ohjelmaa toteutettiin useissa kouluissa ja oppilaitoksissa, ja uusia ohjelman vetäjiä koulutettiin. Toimialalla työskenteli osan vuotta päätoiminen koordinaattori asiaa edistämässä. Ohjelman tavoitteena on saada eri tavoin ajattelevat ihmiset ymmärtämään toistensa ajattelua aiempaa paremmin.
- Seksuaalisen häirinnän ongelmiin puututtiin. Seksuaalikasvatukseen ja -häirintään liittyviä ohjeita päivitettiin, ja henkilökunnalle järjestettiin asiasta koulutuksia.

2.3. Liikkumishjelma

Helsingin kaupunkistrategiassa nostetaan liikkumisen edistäminen yhdeksi kaupungin strategiseksi kärkihankkeeksi. Liikkumattomuus on yksi merkittävimmistä hyvinvointia murentavista tekijöistä. Helsingin liikkumishjelma laajentaa näkökulman liikunnan edistämisestä liikkumisen edistämiseen ja istumisen vähentämiseen. Liikkumishjelman mukaan liikkumiseen tarvitaan uudenlaista motivointia, tietoisuuden lisäämistä, positiivista pakottamista ja kannusteita. Liikkuminen yhdistyy parempaan keskittymiskykyyn, koulurauhaan ja kouluvihtyvyyteen.

Liikkumisohjelmasta päätettiin kaupungin johtoryhmässä 27.11.2017. Tämän jälkeen ohjelman valmistelua, suunnittelua ja seuranta varten kutsuttiin toimialojen edustajista koostuvat johto- ja projektiryhmät. Vuonna 2018 valmisteltiin ohjelman projektisuunnitelmaa eri toimialojen yhteistyönä. Toimintasuunnitelma hyväksyttiin joulukuussa. Se rakentuu lähes 60 toimenpiteestä. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan palveluiden vastuulla on 13 toimenpidettä.

Varhaiskasvatuksen pyöräilykasvatusta on tuettu hankkimalla jokaiselle leikkipuistoyksikölle erilaisia pienten lasten polkupyöriä. Tavoitteena on vahvistaa lasten pyöräilytaitoja ja tulevaisuuden itsenäistä liikkumista. Myös muut lähialueen kasvattajat, kuten iltapäivätoiminnan ohjaajat, voivat toteuttaa pyöräilykasvatusta lasten kanssa leikkipuiston kalustolla.

Koulutusten ja tapahtumien teemat vuonna 2018 olivat:

- liikenne- ja pyöräilykasvatus
- ulkosirkus
- ympäristötaide liikkumalla
- satuja elämyksellisin keinoin
- aistiradat
- pihariehat.

Noin puolet näistä tapahtumista ajoitettiin lasten päiväkodista kotiinlähdön yhteyteen, jolloin myös perheillä oli mahdollisuus osallistua tapahtumiin. Tämän lisäksi Ilo liikkuu -koulutukseen osallistuneille varhaiskasvatustyksyksiköille toimitettiin välinekassit, jotka sisältävät perusvälineitä kuten vanteita, palloja, tasapainoilukiviä sekä huiveja.

Perusopetuksessa opettajat ovat yhdessä oppilaiden kanssa kehittäneet koulujen liikkumisolosuhteita lisäämällä koulupihojen kevyttä varustusta ja ottamalla käyttämättömiä tilaresursseja uuteen käyttöön kevyillä ja luovilla ratkaisuilla. Välinehankinnoilla ja pelisovelluksilla on lisätty aktiivisia sisävälitunteja yläkouluissa. Yksi tärkeimmistä toiminnoista on ollut ”Koulu-PT -toimintamalli”, joka on kohdennettu yläkouluikäisille oppilaille, jotka ovat toivoneet henkilökohtaista liikunnanohjausta. Liikunnanohjaajien ja kouluterveydenhuollon yhteistyö on käynnistynyt noin kymmenessä koulussa. Liikkuva koulu -hankkeen liikunnanohjaajat ovat tehneet myös kouluvierailuja 25 eri koululla. Vierailut sisälsivät liikunnallista välituntitoimintaa alakouluikäisille oppilaille. Lisäksi kouluvierailujen tarkoituksena on ollut antaa alakoulujen opettajille ideoita toiminnallisen matematiikan toteuttamiseen ja liikunnan opetukseen.

Ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa sekä perusopetuksessa on ollut käytössä jo vuodesta 2015 weekans rörelse (viikon liike) kaikissa toimintayksiköissä. Kaikilla on ollut mahdollisuus tehdä yhtä tiettyä liikunnallista toimintaa viikon ajan.

Lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa liikkuva opiskelu -ohjelman pilotointivaihe jatkui vuonna 2018. Mukana oli kolme lukiota ja viisi Stadin ammattiopiston toimipaikkaa. Vuoden 2018 aikana pilottioppilaitoksissa ja -toimipaikoissa pyrittiin kokeilukulttuurin keinoin lisäämään arjen aktiivisuutta. Käytännön toimenpiteitä olivat muun muassa taukojumppien ohjaaminen oppituntien aikana ja opettajien kouluttaminen toiminnallisuuden lisäämiseen sekä istumisen

tauottamiseen. Lisäksi toteutettiin ohjattuja tunteja koulupäivän aikana sekä koulupäivän jälkeen (esim. tanssi- ja joogatunnit, pallopelit). Välinehankinnoilla pyrittiin muokkaamaan toimintaympäristöä liikuntaan kannustavaksi ja innostavaksi esimerkiksi hankkimalla pingispöytiä, jumppapalloja, leuanvetotankoja ja Teqball-pöytiä. Myös koulujen kuntosalien käyttöä pyrittiin lisäämään mahdollistamalla vapaampi pääsy kuntosaleille, hankkimalla uusia kuntosalivälineitä sekä kuntosaliohjausten avulla.

Vuonna 2018 toteutettiin useita Liikkuva opiskelu -starttipäiviä oppilaitoksissa sekä osallistuttiin koulujen tapahtumiin, esimerkiksi Stadin ammattiopiston yhteisille Hyvinvointiviikoille. Lisäksi oltiin mukana järjestämässä koulujen omia liikuntapäiviä. Syksyllä 2018 käynnistettiin yhteistyö paikallisen urheiluseuran, HJK:n, kanssa. Samalla perustettiin ns. Stadin ammattiopiston oppilaitosliiga, johon jokaisesta toimipaikasta valittiin edustusto pelaamaan toisiaan vastaan.

Suomenkielinen työväenopisto on viime vuosina lisännyt liikuntatarjontaa kysynnän mukaan. Sutjakka Stadi -hankkeen myötä liikunnan opetuksen tuntimäärää on lisätty ja vapautunutta vakinaista henkilöstöresurssia on suunnattu liikunnan opetukseen. Resurssin lisääntymisen kautta opetustarjontaa on voitu lisätä ja monipuolistaa. Kahdesta vakinaisesta suunnittelijaopettajasta toinen vastaa tanssin ja toinen muun kuntoliikunnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Opetusta lisättiin kehittämällä erityismaksukurssit, jotka ovat kalliimpia kuin perusrahoituksella tehtävät kurssit, mutta jotka mahdollistavat tarjonnan lisäämisen ja sitä kautta paremman kysyntään vastaamisen. Vuonna 2018 kehitettiin uusia kokeiluja kurssitarjontaan, mm. hikiähyä, äitiysjoogaa, capoeiraa ja liike-mindfulnessia. Tanssin tarjontaa pyritään monipuolistamaan jatkuvasti. Liikuntaa on lisätty myös muiden aineiden opiskeluun: esimerkiksi kirjoittamiskävelyä, ompelua ja tuolijumppaa sekä piirustusta luontoretken yhteydessä. Ruotsinkielisessä työväenopistossa kurssitarjonnassa on lisätty liikunnan kursseja kysynnän mukaan.

2.4. Kansainvälisyys ja kielten opetuksen laajentaminen

Vuonna 2018 Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala edisti kansainvälisyyttä ja kielten opetuksen laajentamista monin eri tavoin. Kaupunkistrategiassa todetaan, että englanninkielisen koulutuksen ja varhaiskasvatuksen paikkamäärä kaksinkertaistetaan ja helsinkiläisten kielitaitoa monipuolistetaan lisäämällä kielikyly- ja kielirikasteista opetusta ja kasvatusa. Kaupunkistrategian mukaan Helsinki edistää suvaitsevaisuutta ja monimuotoisuutta sekä lisää kansainvälisyyttä.

Vuoden 2018 aikana kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle laadittiin Helsingin kaupunkistrategian mukainen ja Helsingin kotouttamisohjelmaan sisältyvä maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma (Make) vuosille 2018–2021. Suunnitelman päätavoitteena on taata kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet kasvatukseen, koulutukseen ja työelämään. Suunnitelma sisältää kolme teemaa: oppimisen edellytykset ja tuki, ohjaus, neuvonta ja siirtymät sekä osaamisen kehittäminen ja rekrytointi. Suunnitelmaa toteutetaan 28 toimenpiteen avulla. Vuonna 2018 pilotoitiin muun muassa monikielinen ohjaaja -mallia varhaiskasvatuksessa ja toisella asteella, käynnistettiin S2-verkostotyö sekä haettiin projektirahoitusta suunnitelman toteuttamiselle.

Varhaiskasvatuksen osalta vuonna 2018 keskityttiin suunnittelemaan, miten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kielikasvatusta ja -ohjelmaa voitaisiin kehittää kaupunkistrategian mukaisesti. Kehittämistyön tueksi kartoitettiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön kielitaito. Tämän pohjalta tehtiin esitys kielirikasteisen esiopetuksen lisäämiseksi. Joulukuussa 2018 päätettiin aloittaa kielirikasteinen esiopetus 14 päiväkodissa 1.8.2019 alkaen.

Uutena palveluna vuonna 2018 alkoi laajamittainen kaksikielinen suomi-englanti-esiopetus kahdessa päiväkodissa. Vuonna 2017 aloitettua kielirikasteista esiopetusta jatkettiin ranskan, espanjan, englannin ja venäjän kielillä. Uusi kielilylvyen varhaiskasvatusryhmä aloitti toimintansa elokuussa 2018 Puistolassa, päiväkotia Vihtorissa. Päiväkotia Susannassa aloitti syksyllä 2018 saamenkielinen (pohjoissaame) varhaiskasvatusryhmä. Opetushallitus myönsi hankerahoitusta varhaiskasvatuksen kielten opetusta ja kansainvälistä toimintaa varten. Kansainvälisyys kasvaa ja kasvattaa -hanke toiminta käynnistettiin vuoden 2018 aikana.

Helsingin kaupungin peruskouluissa otettiin käyttöön uusi kieliohjelma 1.8.2018 alkaen. Uuden kieliohjelman myötä kaikki oppilaat aloittavat ensimmäisen vieraan kielen tai toisen kotimaisen kielen opiskelun 1. luokalta aikaisemman 3. luokan sijaan. Opetusta annetaan kaksi tuntia viikossa. Tähän valmistauduttiin kevään 2018 aikana tarjoamalla opettajille koulutusta ja tuottamalla A1-kielen opetussuunnitelma vuosiluokille 1–2. Kielenopetuksen kehittämistä ja opettajien täydennyskoulutusta on koordinoitu Opetushallituksen rahoittaman Kielirikas Helsinki -hankkeen kautta. Ensimmäisenä kielenä oppilaiden on mahdollista opiskella englantia, espanjaa, kiinaa, saksaa, ranskaa, ruotsia, venäjää, viroa ja pohjoissaamea koulusta riippuen. Uuden kieliohjelman myötä kiinan kieltä voi opiskella ensimmäisenä vieraana kielenä kahdessa koulussa aikaisemman yhden koulun sijaan.

Vuonna 2018 lisättiin laajamittaista kaksikielistä ja kielirikasteista suomi-englanti-opetusta. Laajamittainen kaksikielinen opetus alkoi 1. luokalta Malmin peruskoulussa ja kielirikasteinen opetus Kaisaniemen ala-asteen koulussa sekä Taivallahden ja Jätkäsaaren peruskouluissa. Laajentamisen myötä laajamittaista kaksikielistä opetusta tarjotaan sopimuskoulut mukaan lukien yhteensä yhdeksässä helsinkiläisessä koulussa aikaisemman kahdeksan sijaan. Kielirikasteista opetusta antavien koulujen määrä puolestaan kasvoi aikaisemmasta kahdesta kuuteen. Kaksikielisen opetuksen pedagogiikkaa on kehitetty Opetushallituksen rahoittamassa Opinpolut kaksikielissä opetuksessa -hankkeessa.

Helsingin kielilukiossa alkoi Opetushallituksen rahoittama valtakunnallinen Aasian ja Afrikan kielten kehittämishanke, jonka tavoitteena on parantaa kiinan, japanin ja arabian kielen opiskelumahdollisuuksia ja asemaa lukio-opetuksessa.

Toimiala haki järjestämislupaa englanninkielisen lukiokoulutuksen järjestämiselle sekä kahdelle uudelle englanninkieliselle perustutkinnolle; kuvallinen ilmaisu ja media-ala. Järjestämislupa myönnettiin molemmille perustutkinnoille. Englanninkielisen lukiokoulutuksen järjestämislupaa ei myönnetty, sillä englanninkieliseen ylioppilastutkintoon liittyvä lainsäädännöllinen prosessi on vielä kesken.

Kansainvälistyvä Helsinki

Oppijoiden osaamista tukeva ja kehittävä kansainvälinen toiminta kuuluu helsinkiläisten koulujen ja oppilaitosten arkeen. Toimintaan sisältyy liikkuvuusjaksoja, leirikouluja, kumppaniyhteistyötä, hanketoimintaa, työssäoppimisjaksoja, kilpailutoimintaa ja ulkomaisia vierailijoita. Kaikilla koulutusasteilla on aktiivista kansainvälistä toimintaa, joissa oppimisympäristönä on Pietari, Moskova, Peking tai jokin eurooppalainen kaupunki. Ilmiöoppiminen ja teknologian hyödyntäminen yhdistyvät luonnollisella tavalla kansainväliseen yhteistyöhön.

Kansainvälisyyden eväät saadaan jo perusopetuksessa. Vuonna 2018 koulujen kansainväliseen toimintaan kuului leirikouluja, opintomatkoja ja Erasmus+ -hankeyhteistyötä. Toimintavuonna Drumsö skolan vastaanotti kuninkaallisia vieraita, kun Ruotsin prinssi Daniel vieraili koulussa. Kiinan kielen opetus aloitettiin Itäkeskuksen peruskoulussa, ja koulu aloitti yhteistyötä pekingiläisen kumppanikoulunsa Qianmen Schoolin kanssa.

Lukiot toteuttivat ilmiöoppimista omassa toiminnassaan. Kallion lukion Kirjeiden lumo -hankkeessa opiskelijat tulkittivat autenttisia kirjeitä suomeksi ja ruotsiksi Helsingissä ja Tukholmassa. Helsingin kuvataidelukion opiskelijat osallistuivat Cinéma Cent Ans de Jeunesse -elokuvakasvatushankkeeseen Pariisissa. Roomassa järjestetyssä leirikoulussa opiskelijat tekivät äänikuvaelmia nykyelämästä antiikin henkilöiden silmin nähtynä. Sibelius-lukion opiskelijakuoro osallistui Euroopan suurimpaan nuorten musiikkifestivaaliin Belgian Neerpeltissä ja otti osaa kahteen kilpasarjaan voittaen molemmissa ensimmäisen palkinnon (First Prize Cum Laude). Vuosaaren lukion opiskelijat perehtyivät uhanlaisten eläinten suojeluun Slovakian koordinoimassa Erasmus+ ZOOPAS -hankkeessa Saksassa. Alppilan lukion opiskelijat toteuttivat nuorten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia selvittävää kokonaisuutta Erasmus+ -hankkeessa ”Inspired by Health”. Ressun lukion kaksi opiskelijaa voitti pääpalkinnon kansainvälisessä Millennium Youth Prize -kilpailussa Alzheimerin tautia koskevalla ehdotuksella.

Stadin ammattiopiston hankerahoituksella mahdollistettiin yli sadan ammattiin opiskelevan työelämäjakso Euroopassa osana ammatillisia opintoja. Future is in our Hands -hanke ratkoi tulevaisuuden työelämän haasteita yhdessä englantilaisten, hollantilaisten ja espanjalaisten kumppanioppilaitosten kanssa. Mission Possible -hankkeessa pureuduttiin hyvinvoinnin edistämiseen oppilaitoksessa yhdessä espanjalaisten, hollantilaisten ja slovenialaisten opiskelijoiden kanssa. Kaupunkitasoinen yhteistyö mahdollisti kymmenen opiskelijan kahden viikon oppimisjakson Beijing Polytechnic -oppilaitoksessa syyskuussa. Ammattiopisto osallistui Euroskills Budapest 2018 -ammattitaitokilpailuun. Kolme opettajaa toimi tuomaritehtävissä autoasennus-, kauneudenhoito- ja hiusmuotoilulajeissa. Kilpailuun osallistui kaksi opiskelijaa kauneudenhoito- ja lähihoitajalajeihin. Lähihoidossa saatiin pronssia.

Helsingin työväenopiston Tunneteatteri-oppijat osallistuivat kansainvälisille teatterifestivaaleille Puolan Lodzissa. Mukana toteutuksessa olivat myös Kehitysvammaisten Tukiliitto ja Zachris Castrenin säätiö. Kertomusvuoden lopussa päättyi myös Erasmus+ -liikkuvuushanke Kansainvälisyysopiston kehittäjänä (KAKE). Hankkeen puitteissa 30 henkilöstön edustajaa vahvisti kansainvälisyysosaamistaan. Syksystä 2018 alkaen työväenopisto on mukana Wienin Volkhochnschulen koordinoimassa kaksivuotisessa DEMOS Erasmus+ -kumppanuushankkeessa.

Kaikilla koulutusasteilla ja varhaiskasvatuksessa oli käynnissä Erasmus+ -hankkeita. Yhteensä hyväksytyjä tai käynnissä olevia hankkeita oli kymmenen.

Marraskuussa 2018 järjestettiin ensimmäinen kansainvälinen Helsinki Education Week yhteistyössä kansainvälisen HundrED Innovation Summit -tapahtuman kanssa. Helsinki Education Weekin kohderyhmänä olivat vierailijat sekä helsinkiläiset oppijat, huoltajat ja koulutusalan henkilöstö sekä kansainvälinen media. Tapahtumaviikon aikana toteutettiin 102 osatapahtumaa, joihin osallistui arvion mukaan lähes 4 000 henkilöä. Osallistujista suurin osa oli eri koulutusasteiden oppijoita. Tapahtuma sai hyvän näkyvyyden sosiaalisessa mediassa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Kansainvälisten vieraiden kanssa käynnistettiin yhteistyösuhteita oppimisen ja koulujen toiminnan kehittämiseksi.

Syksyn 2018 aikana toimialalla aloitettiin valmistautuminen Suomen puheenjohtajuuskauteen vuoden 2019 toisella vuosipuoliskolla. Euroopan Unioni on yksi koulujen ja oppilaitosten ilmiöoppimisen teema vuonna 2019.

Vierailut

Vuonna 2018 Helsingin kaupungin päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa vieraili noin 75 kansainvälistä ryhmää ja vierailijoita oli yli 1 400.

Vieraita ja kansainvälistä mediaa vastaanotettiin ympäri maailman lähes 50 maasta. Ulkomaalaisten vieraiden kiinnostuksen kohteet olivat hyvin laaja-alaisia. Niihin kuuluivat arviointijärjestelmä, erityisopetus, esiopetus, ilmiöpohjainen opetus, kielikylypy, kieltenopetus, kodin ja koulun yhteistyö, koulujen itsemääräämisoikeus ja suomalainen kouluruokailu. Kiinnostusta herättivät myös kunnan rooli varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjänä, lasten oikeudet ja tasa-arvo, leikkipuistotoiminta, liikuntakasvatus varhaiskasvatuksesta lukiokoulutukseen, maahanmuuttajaopetus, metsäpäiväkodit sekä varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus.

Vieraat perehtyivät muun muassa opetussuunnitelmatyön toteutumiseen kouluissa, opettajien ammatilliseen kehittymiseen ja opettajakoulutukseen, opetuksen digitaalisiin ratkaisuihin, oppilaiden hyvinvointiin ja oppilashuoltoon, oppimistuloksiin ja -ympäristöihin, PISA-tuloksiin, toimipisteiden arkkitehtuuriin sekä turvallisuuteen. Ammatillisen koulutuksen vierailijoita kiinnosti lisäksi uudistunut ammatillinen koulutus, osaamisperusteisuus, työpaikoilla tapahtuva oppiminen ja sen ohjaus sekä osaamiskeskuksen malli.

Vuoden 2018 aikana toimialalta vierailtiin muun muassa seuraavissa kohteissa:

- Bett-messut Lontoossa: eri palvelukokonaisuuksien edustajat tutustuivat digitalisaation pedagogiseen kehittämiseen kansainvälisellä tasolla
- ESHA Biennial Conference Tallinn (European School Heads Association): eri palvelukokonaisuuksien edustajia osallistui Euroopan rehtorikonferenssiin Tallinnassa
- Kasvatus- ja koulutuslautakunnan työ- ja perehtymismatka Kööpenhaminaan: matkan pääyhteistyökumppanina toimi Kööpenhaminan kaupungin opetusvirasto. Tavoitteena oli tutustua

varhaiskasvatukseen, perusopetukseen sekä lukio- ja ammatilliseen koulutukseen. Painopisteenä oli perehtyminen pedagogisiin innovaatioihin ja ratkaisuihin sekä erilaisiin oppimisympäristöihin.

2.5. Osallisuus kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on tehty pitkäjänteisesti työtä oppijoiden, henkilökunnan ja huoltajien osallisuuden vahvistamiseksi.

Helsingin kaupungin uusi osallisuus- ja vuorovaikutusmalli otettiin käyttöön vuonna 2018. Kaupunkilaisille näkyvimpiä osallisuusmallin toimenpiteitä olivat kaupunginlaajuisen osallistuvan budjetoinnin käynnistyminen ja seitsemän alueellisen stadiluotsin palkkaaminen.

Osallistuvan budjetoinnin toimenpiteenä Helsinki avasi 4,4 miljoonaa euroa kaupunkilaisten päätettäväksi. Kaupunkilaiset saivat tehdä ehdotuksia kaupungin kehittämiseksi OmaStadi-verkkopalvelussa. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala sai 80 ehdotusta leikkipuistojen, oppilaitosten pihojen ja koulujen toiminnan kehittämiseksi.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle saatiin tammikuussa 2018 vuorovaikutusasiantuntijan vakanssi, jonka tehtäviin kuuluu osallisuuden koordinointi, kehittäminen ja arvioiminen toimialalla. Lisäksi työväenopistoon palkattiin osallisuutta edistävä suunnittelijaopettaja.

Toimialan osallisuuden nykytilaa arvioitiin keväällä ja syksyllä 2018 järjestetyissä työpajoissa. Osallisuuden nykytilan arvioimiseen osallistui laajasti henkilökuntaa sekä perusopetuksen ja lukion oppilaita. Lisäksi järjestettiin mahdollisuus osallistua nykytilan arvioimiseen digitaalisen kyselyn avulla. Työpajoihin osallistui yhteensä 422 henkilöä, ja digitaalisessa kyselyssä jätettiin 38 ideaa.

Työpajojen ja kyselyn pohjalta valmisteltiin toimialan osallisuussuunnitelma, joka hyväksyttiin kasvatus- ja koulutuslautakunnassa joulukuussa 2018. Osallisuussuunnitelmaan on kirjattu toimialan vakiintuneet käytännöt ja toiminnot eri palvelukokonaisuuksissa, osallisuuden periaatteet ja osallisuuden kehittämisen kärjet vuosina 2019–2021.

Muita toimenpiteitä toimialan osallisuuden edistämiseksi vuonna 2018 olivat esimerkiksi:

- Vuoden aikana pilotoitiin käyttäjäkeskeisen suunnittelun ja osallisuuden edistämistä kahden rakennushankkeen suunnittelussa. Pilotointien pohjalta luotiin pedagogisen toimintasuunnitelman pohja.
- Osana osallisuuden edistämistä perustettiin sateenkaarevien verkosto syksyllä 2018. Se on tarkoitettu kaikille kasvatuksen ja koulutuksen toimialan työntekijöille, jotka määrittelevät kuuluvansa HLBTIQ-ihmisten ryhmään. Verkostossa on mahdollista tutustua toisiin sateenkaareviin kaskolaisiin ja käydä vertaistuellista keskustelua.

Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuus

Lasten ja nuorten osallisuus on vahvasti mukana opetussuunnitelmissa. Oppilaat ja opiskelijat osallistuvat oman opiskelunsa ja oppimisympäristöjen sekä koulun yleisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Oppilas- ja opiskelijakuntien hallitukset ja muut oppilaiden osallisuusryhmät toimivat yhteistyössä koko koulun henkilöstön, huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Myös Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma painottaa lasten osallisuutta. Myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistaa osallisuutta.

Vapaassa sivistystyössä eli työväenopistoissa opetus laaditaan kuntalaisten yleissivistävistä tarpeista lähtien. Opisto kerää nettikyselyllä vuosittain tietoa oppimistarpeista kuntalaisilta.

Toimiala on kiinteästi mukana Ruuti-toiminnassa. Nuorten vaikuttamisjärjestelmä Ruuti on osa kaupunkiyhteistä osallisuusmallia ja sen tehtävä on turvata nuorten monipuoliset osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet Helsingissä. Ruudin toiminta on suunnattu pääosin 13–17-vuotiaille.

Vuoden 2018 aikana Ruutia kehitettiin ja toteutettiin kaupunginhallituksen joulukuussa 2017 tekemän asettamispäätöksen pohjalta. Ruudin toiminnasta laadittiin vuoden 2018 alussa yhteinen toimintasuunnitelma. Ruudin toimintoja vuonna 2018 olivat:

- nuorten osallistuva budjetointi (nuorisopalveluiden RuutiBudjetti ja kasvatuksen ja koulutuksen toimialan Ruutiraha)
- Helsingin nuorisoneuvoston toiminta
- oppilas- ja opiskelijakuntatoiminta
- nuorten aloitejärjestelmä
- nuorten projektiavustukset
- Nuorten Ääni -toiminta
- vaikuttamisen tapahtumat.

Vuonna 2018 perusopetuksessa, lukioissa ja Stadin ammattiopiston toimipaikoissa oppilaat ja opiskelijat ideoivat, suunnittelivat ja toteuttivat Ruutirahalla hankkeita, esimerkiksi ryhmäytymispajoja, oppimisverstaita, tapahtumia ja retkiä. Lisäksi hankittiin liikuntavälineitä koulujen pihuille ja parannettiin sisätilojen viihtyisyyttä viherkasveilla.

Helsingin nuorisoneuvostoon vuodelle 2018 valittiin vaaleilla 20 nuorta. Nuorisoneuvoston vaalit järjestettiin Helsingissä 95 koulussa, mikä on 82,6 % kouluista. Nuorisoneuvoston vaaleissa äänestettiin 9 493 kertaa ja äänestysprosentti oli 35,7%. Äänestysmahdollisuus järjestettiin myös erityiskouluissa.

Nuorisoneuvoston jäsenet tapasivat kuukausittaisissa tapaamisissa kasvatuksen ja koulutuksen apulaispormestaria ja toimialajohtoa. Nuorisoneuvosto on tapaamisissaan tuonut vahvasti esille muun muassa oppilas- ja opiskelijakuntien yhtenäisen mallin laatimisen, jota aloitetaan työstämään vuoden 2019 aikana. Oppilas- ja opiskelijakuntapäiviä pidettiin sekä keväällä että syksyllä 2018 perusopetuksessa ja toisella asteella.

Yhtenä keskeisenä tavoitteena Ruudissa vuonna 2018 oli yhteistyön tiivistäminen kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan välillä Ruudin toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä, toteuttamisessa, koulutuksessa ja viestinnässä. Tähän tarpeeseen vastaamaan perustettiin joulukuussa 2018 kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan yhteinen Ruuti-ohjausryhmä. Ohjausryhmä täydentyy myöhemmin yksityisten ja sopimuskoulujen edustajalla.

Vuonna 2018 aloitettiin toimialojen yhteisen nuorten osallistuvan budjetoinnin mallin uudistaminen siten, että tulevaisuudessa Ruutiraha, RuutiBudjetti sekä kaupungin syksyllä 2018 käyttöön ottama osallistuva budjetointi muodostavat nuoren näkökulmasta yhtenäisen, nuoren osallisuutta tukevan pedagogisen toimintamallin.

3. Palvelukokonaisuudet vuonna 2018

3.1. Suomenkielinen varhaiskasvatus ja esiopetus

Helsingissä oli vuoden 2018 lopussa suomenkielisen kunnallisen varhaiskasvatuksen piirissä 24 928 lasta, joka on 63 prosenttia 1–6-vuotiaista helsinkiläisistä. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten määrä kasvoi vuoden 2017 lopusta 481 lapsella (2 %). Yksityisessä varhaiskasvatuksessa oli 3 666 lasta. Kotihoidon tukea sai 7 812 lasta.

Vuoden aikana Helsingissä saatiin 1 026 uutta paikkaa varhaiskasvatukseen. Vuoden 2018 lopussa kaupungin ylläpitämiä suomenkielisiä päiväkoteja oli 285 ja yksityisiä päiväkoteja 134. Varhaiskasvatuksessa työskenteli 6 231 henkilöä. Vuoden aikana korostui haasteellinen henkilöstön ja sijaisten saatavuus. Sijaismalleja kehitettiin yhteistyössä henkilöstöpalvelut Seuren kanssa. Myös toimenpide-ohjelmaa henkilöstön saatavuuden edistämiseksi kehitettiin. Helsingin kaupunki päätti vuoden 2018 lokakuussa nostaa varhaiskasvatuksen opettajien ja lastenhoitajien palkkoja vuoden 2019 alusta.

Uusi varhaiskasvatustilanne astui voimaan 1.9.2018. Laissa keskeistä on lapsen oikeuksien näkyminen entistä selkeämmin ja uusi henkilöstörakenne siirtymäaikaan. Helsingissä aloitettiin varhaiskasvatussuunnitelman päivittäminen. Suunnitelmassa kuvataan toimintaa koko Helsingin näkökulmasta. Varhaiskasvatustilanteiden toimintasuunnitelmissa kuvataan yksikön toimintaa sekä toimintavuoden painopistealueita. Yksilöllisessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan tavoitteet toiminnalle perustuen lapsen tarpeisiin. Ensimmäiset toimintasuunnitelmat tehtiin toimintakaudelle 2017–2018 ja toimintasuunnitelmien toinen toimintavuosi oli 2018–2019. Toimintasuunnitelmat on tehty kaikkiin Helsingin varhaiskasvatustilanteisiin ja toimintaa on arvioitu ja kehitetty niiden pohjalta. Vuonna 2018 henkilöstön tulospalkkaustavoitteena oli, että 30.11.2018 mennessä 95 prosentille varhaiskasvatuksessa olevista lapsista on tehty varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetusikäisille esiopetussuunnitelma. Tämä tavoite saavutettiin lähes 100 prosentin (99,3) tuloksella.

Helsinki oli mukana valtakunnallisessa viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilussa. Toimialalla selvitettiin, minkälaisissa ryhmissä viisivuotiaat ovat sekä käytiin keskustelua varhaiskasvatuksen osallistumisen

merkityksestä lapselle ja maksuttomuuden vaikutuksesta osallistumisasteeseen. Vuoden 2018 lopussa viisivuotiaiden varhaiskasvatuksen osallistumisaste oli 93,5 %, eli se nousi 1,5 prosenttiyksikköä. Vuoden aikana kuvattiin myös lasten opinpolkuja alueellisesti yhdessä perusopetuksen kanssa ja lisättiin kielten tarjontaa päiväkodeissa.

Varhaiskasvatuksen digitalisaatiota edistettiin vuoden aikana käynnistämällä Innovatiivisten päiväkotien kokeilu. Hankkeen avulla luodaan digitalisaatiota edistäviä skaalattavia malleja, jossa huomioidaan henkilöstön osaamisen kehittäminen, laitekanta ja lasten tulevaisuuden taidot.

Vuoden 2018 aikana kehitettiin myös perhepäivähoitoa. Perhepäivähoidon vahvuuksia haluttiin korostaa ja lisätä tietoisuutta perhepäivähoidosta osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena oli myös vahvistaa käsitystä perhepäivähoitajan työstä ammattina sekä helpottaa alalle hakeutumista ja tiedonsaantia alasta. Yhdessä perhepäivähoitajien kanssa pohdittiin viestintää, joka kuvaa paremmin tämän päivän perhepäivähoitoa ja sen vahvuuksia. Tätä tukevaa markkinointimateriaalia jaettiin esimerkiksi neuvoloissa pienten lasten huoltajille sekä leikkipuistoissa henkilöille, joita saattaisi kiinnostaa perhepäivähoitajan työ.

Muita vuoden 2018 painotuksia olivat:

- Liikkuvan arjen rakenteita varhaiskasvatuksessa -hanke käynnistettiin kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kumppanina. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaa hanketta osittain. Uusia lasten ja perheiden luontaista liikkumista tukevia toimintatapoja ja välineistöä kehitettiin yhdeksällä asuinalueella leikkipuistojen, päiväkotien ja perhepäivähoidon yhteistyöllä. Hanke edisti valtakunnallisen Ilo kasvaa liikkuen -ohjelman ja Helsingin kaupungin liikkumisohjelman toteutumista. Hankkeelle haetaan jatkorahoitusta.
- Neuvola päiväkodissa -toimintamalli laajeni keväällä 2018 Latokartanoon ja Myllypuroon ja syksyllä 2018 kaakkoiselle alueelle sekä Vuosaari-Östersundom-Vartiokylä-alueelle.
- Keskisellä varhaiskasvatusalueella kehitetty Musakärrytoiminta laajeni eri puolille Helsinkiä. Musakärrytoiminta on koulutuskokonaisuus ja osaamisen jakamisen malli, joka rakentuu päiväkodeissa kiertävän soitinkokoelman ympärille. Laadukkaan soittimiston lisäksi Musakärry tuo varhaiskasvatukseen toiminnallista, onnistumisen elämyksiin pohjaavaa kokonaisvaltaista kulttuurikasvatusta. Yhteistyökumppanina on Helsingin kaupunginorkesteri.

Aamu- ja iltapäivätoiminta

Ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille tarkoitettu aamu- ja iltapäivätoiminta vähentää lasten yksinoloa koulupäivän jälkeen ja aamuisin ennen koulun alkua. Toiminta lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja tukee osaltaan perheiden arjen ja työelämän yhteensovittamista. Kasvatus- ja koulutuslautakunta päätti toukokuussa 2018, että 1.–2.-luokkalaisten aamupäivätoiminta vakiinnutetaan lukuvuoden 2018–2019 alusta kaikkiin suomen- ja ruotsinkielisiin peruskouluihin.

Toimintavuonna kaikille aamu- ja iltapäivätoimintaan hakeneille lapsille pystyttiin järjestämään paikka. Aamu- ja iltapäivätoiminnan oppilaita oli 8 569. Iltapäivätoiminnassa oppilaita oli 7 022, joista kaupungin järjestämässä toiminnassa 1 448 ja muiden järjestämässä avustettavassa toiminnassa 5 574 oppilasta.

3.2. Suomenkielinen perusopetus

Helsingin kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa oli 38 975 oppilasta. Helsingin suomenkielisissä peruskouluissa ja yksityisissä sekä valtion ylläpitämissä kouluissa oli yhteensä 49 034 oppilasta. Vuoteen 2017 verrattuna oppilaiden määrä kasvoi 1 495 oppilaalla (3 %).

Kaupungin suomenkielisiä peruskouluja vuonna 2018 oli 87, joista seitsemän on erityis- tai sairaalakoulua. Koulujen koko kasvoi oppilasmäärän kasvun myötä. Yli 800 oppilaan kouluja oli 13. Suurten koulujen johtamismallia kehitettiin yhdessä rehtoreiden kanssa syksyllä 2018. Tavoitteena oli vähentää suurten koulujen johtamisen kuormittavuutta, yhdenmukaistaa johtamista ja vahvistaa lähiesimiestyötä henkilöstölle.

Kouluissa jatkettiin uusien opetussuunnitelmien toteuttamista. Suunnitelmat otetaan porrastetusti käyttöön vuosina 2016–2019. Oppimisen arviointia kehitettiin kouluissa jatkuvan ja rakentavan arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Kaikissa kouluissa toteutettiin ilmiöoppimista siten, että jokainen oppilas tutki vähintään kahta monialaista ilmiötä lukuvuoden aikana. Kaikki peruskoulut hyödyntävät Helsingin tarjoamia monipuolisia mahdollisuuksia oppia luokkahuoneen ulkopuolella ja käyttävät koko kaupunkia oppimisen ympäristönä. Tämän toteutumista seurattiin erityisesti vuoden 2018 aikana. Helsingin seudun liikenne HSL päätti loppuvuodesta 2018, että koululaisryhmät voivat jatkossa käyttää julkista liikennettä maksutta opettajan kanssa koulupäivän aikana, mikä tekee oppilaiden liikkumisesta aiempaa tasa-arvoisempaa ja tukee toimialan tavoitetta ”Koko kaupunki oppimisympäristönä”.

Kaikissa kouluissa varhennettiin A1-kielen (ensimmäisen vieraan kielen tai toisen kotimaisen kielen) opetus alkamaan 1. luokalta lähtien syksyllä 2018. Noin 80 prosenttia aloitti opiskelun englannin kielellä. Tämän lisäksi opiskelun pystyi aloittamaan kahdeksalla muulla kielellä. Kaksikielistä suomi-englanti-opetusta laajennettiin. Kaksikielinen suomi-saame -opetus aloitettiin syksyllä 2018 Pasilan peruskoulussa.

Vuonna 2018 vieraskielisiä oppilaita Helsingin kaupungin peruskouluissa oli 8 489. Vieraskielisten oppilaiden osuus kasvoi edellisvuoden 19,3 prosentista 19,7 prosenttiin. Suomi toisena kielenä -oppilaiden määrä kasvoi edellisvuodesta 564 oppilaalla. Lukuvuonna 2017–2018 kaikki 1.–2.-luokkalaiset, jotka tulivat valmistavaan opetukseen, aloittivat pääsääntöisesti inklusiivisesti omassa lähikoulussaan. Näiden oppilaiden määrä kasvoi vuonna 2018 syksyyn 2017 verrattuna neljänneksen 154:stä 201:een. Peruskouluun valmistavan opetuksen oppilaiden määrä kokonaisuudessaan kuitenkin laski jonkin verran.

Perusopetusta täydentävää oman äidinkielen opetusta annettiin 44 kielessä. Osallistujia oli vuoden 2018 aikana keskimäärin noin 4 400 ja ryhmiä noin 330.

Eniten oppilaita oli somalin ja venäjän kielissä, molemmissa noin 1 200 oppilasta.

Monikielisten ohjaajien toiminta vakinaistettiin. Viisi ohjaajaa auttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja heidän perheidensä kotoutumista koulun arjessa sekä edistää kodin ja koulun kasvatuskumppanuutta.

Erityisopetuksessa olevien oppilaiden määrä pysyi vuoden 2017 tasolla. Erityisopetuksessa oli 12,0 prosenttia oppilaista eli 4 744 oppilasta. Erityisluokkaverkkoa kehitettiin niin, että alueellisia erityisluokkia sijoitettiin niille alueille, joissa asuu kyseistä luokkaa tarvitsevia oppilaita ja kaupunkitason palvelun erityisluokkia niille alueille, joissa alueellisten erityisluokkien tarve ei ole niin suuri. Tämän kautta alueen kaikki oppilaat pääsevät entistä enemmän opiskelemaan omassa lähikoulussaan. Inklusiivisen koulun edistäminen aloitettiin marraskuussa 2018 kahdeksan perusopetuksen pilottikoulun kanssa.

Rehtoreiden päätösvaltaa lisättiin siirtämällä heille erityisen tuen päätöksen tekeminen integraatioista ja osin erityisistä opetusjärjestelyistä. Tämän tueksi kouluille järjestettiin koulutusta ja aluetiimit (aluepäällikkö, erityissuunnittelija ja oppilashuollon aluevastaava) vierailivat kaikissa kouluissa. Erityisen tuen prosessien ja toteuttamisen kehittämistä sekä henkilöstön osaamisen lisäämistä jatketaan suunnitelmallisesti.

Muita vuonna 2018 perusopetuksessa toteutettuja kehittämistoimia olivat:

- Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyönä kuvattiin alueittain lasten opinpolut varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Opinpolkujen kuvaamisen kautta tiivistetään ja selkiytetään esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä. Kuvausta hyödynnetään myös opinpolkujen kehittämisessä ja tilankäytön suunnittelussa. Esi- ja alkuopetuksen yhteistoimintasuunnitelman uudistaminen aloitettiin.
- Kahdessa peruskoulussa aloitettiin vuosityöaikakokeilu. Syksyllä 2018 kokeilu alkoi myös Lahdessa ja Vantaalla. Kokeilukuntien, kuntatyönantajan ja opettajien ammattiyhdistyksen kanssa on tehty tiivistä yhteistyötä kokeilun aikana. Helsingissä tavoitteena on selvittää, mistä opettajien työ koostuu nykyajan koulussa, onko vuosityöajalla vaikutusta pedagogisiin ratkaisuihin ja onko vuosityöajalla vaikutusta työssä jaksamiseen ja kuormituksen kokemiseen.

3.3 Lukio- ja ammatillinen koulutus sekä vapaa sivistystyö

Suomenkielinen lukiokoulutus

Helsingissä on 12 suomenkielistä kaupungin lukioita. Vuonna 2018 kaupungin suomenkielisissä lukioissa oli 7 280 opiskelijaa. Helsingin suomenkielisissä lukioissa sekä yksityisissä ja valtion ylläpitämissä lukioissa oli yhteensä 14 264 opiskelijaa vuonna 2018. Vieraskielisten opiskelijoiden osuus kaupungin suomenkielisissä lukioissa oli 14,4 % vuonna 2018. Edellisenä vuonna vastaava luku oli 13,3 %.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Helsingin kaupungin lukioille erityisiä koulutustehtäviä seuraavasti: musiikki- ja tanssipainotteinen opetus Sibelius-

lukiossa, kuvataidepainotteinen opetus Helsingin kuvataidelukiossa, urheilupainotteinen opetus Mäkelänrinteen lukiossa, ilmaisutaitopainotteinen opetus Kallion lukiossa, luonnontiedepainotteinen opetus Helsingin luonnontiedelukiossa ja englanninkielinen IB-opetus Resson lukiossa. Lisäksi Mäkelänrinteen lukiolla ja Sibelius-lukiolla on valtakunnallinen kehittämistehtävä.

Painotettua opetusta on seuraavissa lukioissa: Alppilan lukiossa kansainvälisyys ja kulttuurien tuntemus, Etu-Töölön lukiossa yrittäjäyys, Helsingin kielilukiossa kielet ja kansainvälisyys, Helsingin medialukiossa media, Resson lukiossa tiede ja Vuosaaren lukiossa teknologia ja musiikki.

Vuonna 2016 käyttöön otettujen opetussuunnitelmien painopistealueina ovat olleet osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, arvioinnin uudistaminen ja monipuolistaminen, opetuksen moduulirakenne sekä opiskelijoiden itseohjautuvuuden tukeminen. Lukioiden yhteistä opintotarjontaa on lisätty englanninkielisillä kursseilla sekä suunniteltu yhteisiä verkkokursseja kaikkiin pakollisiin ja syventäviin kursseihin.

Opettajien digiosaamista tuettiin koulutuksilla. Jokaisesta lukiosta kaksi opettajaa jatkoi pitkäkestoista vertaistutor-koulutusta. Vertaistutorit tukevat lukioiden digitalisaatiota ja menetelmällistä kehittämistä opetussuunnitelman toteuttamisessa. Jokainen lukio on tehnyt digiosaamisen jakamisen suunnitelman. Ylioppilaskirjoituksista matematiikkaa lukuun ottamatta kokeet ovat sähköisiä. Sähköisiin kokeisiin on rutinoituttu ja kokeet ovat sujuneet hyvin. Kaikki kokeet tehdään digitaalisina keväällä 2019.

Helsingin yliopiston kanssa on tehty yhteistyösopimus ja kaikki lukiot ovat joko jatkamassa tai aloittamassa yhteistyötä.

Lukioiden työelämäyhteistyötä on edistetty luomalla ja pilotoimalla lukioon soveltuvia yhteistyön toimintamalleja. Hankkeessa kehitetään opetus- ja ohjaushenkilöstön työelämäntuntemusta sekä työelämälähtöistä pedagogiikkaa. Osa lukioiden rehtoreista osallistui johtamisvarjostukseen pareinaan yritysjohtajia. Tavoitteena on kehittää työelämäyhteistyön malli, jossa opetus- ja ohjaushenkilöstö tukee opiskelijoiden oppimista työelämälähtöisesti siten, että opiskelijoiden urasuunnitelmat vahvistuvat.

Ammatillinen koulutus

Stadin ammattiopistossa ja Stadin aikuisopistossa astui vuoden 2018 alussa voimaan ammatillinen reformi, joka uudisti ammatillisen koulutuksen vastaamaan entistä enemmän opiskelijoiden ja työelämän tarpeita. Muutoksen tavoitteena oli, että ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan nopeammin työelämän muutoksiin ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Reformi koski laajasti niin opetusta kuin opintoihin hakeutumista, jossa otettiin käyttöön vuoden 2018 aikana jatkuva haku. Stadin ammattiopistossa ja Stadin aikuisopistossa siirryttiin uuteen organisaatioon 1.8.2018. Uudistuksen perusteena oli muuttuneeseen toimintaympäristöön vastaaminen entistä paremmin. Myös koulutuksen rahoituspohja ja tavoitteet sekä käsitykset oppimisesta ovat muuttuneet aikaisemmasta.

Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen tapahtui yhteishaun ja jatkuvan haun kautta. Jatkuvan haun ja ohjauksen toimintamallilla kohdattiin syksyn 2018

aikana noin kolmetuhatta henkilöä henkilökohtaisesti. Opiskelijavuositavoitteet saavutettiin pitkälti jatkuvan haun ansiosta.

Vuoden 2018 alusta voimaan tulleen ammatillisen koulutuksen reformin myötä valtionosuusrahoitteisessa koulutuksessa seurataan opiskelijavuosia opiskelijamäärän sijaan. Helsingin kaupungin ammatillisen koulutuksen tavoitteelliset opiskelijavuodet vuodelle 2018 oli 9 947, josta toteutui 9 812 eli 98,6 %.

Toimintavuoden aikana opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Helsingin kaupungille järjestämisluvat 1.1.2019 alkaen englanninkieliseen media-alan ja kuvallisen ilmaisun perustutkintoon ja ravintola- ja catering-alan perustutkintoon.

Vuoden aikana valmisteltiin Stadin ammattiopiston ja aikuisopiston yhdistymistä 1.1.2019 alkaen Stadin ammatti- ja aikuisopistoksi. Lisäksi valmisteltiin koko opetushenkilöstön siirtymistä valtakunnalliseen vuosityöaikasopimukseen.

Muita vuoden 2018 kehittämistoimia Stadin ammattiopistossa olivat:

- Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi uuden ammatillisen koulutuksen rahoituksen mukaisesti 2,67 miljoonaa euroa strategiarahoitusta pedagogiseen johtamiseen ja kehittämiseen, maahanmuuttajien oppimisen tuen kehittämisen sekä urheilijoiden ammatillisen koulutukseen. Strategiarahoitus tukee pedagogista uudistumista ja sen puitteissa toteutettiin koko henkilöstölle mittava pedagoginen valmennus, Pedaboosterit.
- Kansainvälisyys, digitaalisuus ja yrittäjyys sekä kilpailutoiminta koottiin asiantuntijatiimeiksi vahvistamaan kyseisten teemojen oppilaitostasoista kehittämistä.
- Stadin osaamiskeskus vakiintui osaksi oppilaitoksen ja Helsingin kaupungin maahanmuuttajien koulutuspalveluita. Lisäksi oppilaitoksessa kehitettiin koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille ja aikuisille koulutus- ja ohjauspalveluita.

Vapaa sivistystyö, Helsingin työväenopisto

Vuonna 2018 Helsingin työväenopistossa oli 87 095 kurseille ilmoittautunutta (2017: 82 057).

Helsingin työväenopiston vuotta 2018 leimasivat monenlaiset uudistukset. Opetuksen suunnittelussa ja kurseille ilmoittautumisessa siirryttiin uuteen joustavaan malliin. Uusia kursseja ja luentoja julkaistiin pitkin lukuvuotta Ilmonet.fi-palvelussa. Työväenopiston markkinoinnille luotiin oma konsepti, jonka tavoitteena on houkutella uusia kaupunkilaisia, erityisesti nuoria miehiä, opiston asiakkaaksi. Myös painettu opinto-opas uudistui, ja se julkaistiin aiempaa suppeampana, sisältäen poimintoja syksyn opetustarjonnasta. Kursseja ja luentoja markkinoitiin aktiivisesti sosiaalisessa mediassa. Uuden Ilmonet.fi-palvelun julkaisu siirtyi vuodelle 2019.

Asiakastyytyväisyys työväenopiston palveluihin laski hieman edellisestä vuodesta, mutta pysyi edelleen korkeana. Asiakastyytyväisyyskyselyn keskiarvo oli 4,01/5. Vuonna 2017 vastaava luku oli 4,19.

Ainealakohtaisten opetussuunnitelmien päivittämistä valmisteltiin ja uudistettiin taiteen perusopetuksen käsityön laajan oppimäärän opetussuunnitelma. Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetus käynnistyi ja sille laadittiin erillinen opetussuunnitelma. Uuden lain mukaista opetusta järjestettiin 1 096 tuntia. Opiskelijat lukutaitokursseille ohjattiin yhteistyössä Stadin osaamiskeskuksen kanssa.

Työväenopistossa laadittiin uusi digitalisaatiosuunnitelma, joka ohjaa opiston siirtymistä digiaikaan niin henkilöstön osaamisessa, opetuksen sisällöissä kuin laitehankinnoissakin. Suunnitelma tehtiin opetushallituksen laatu- ja kehittämisrahoituksella.

Marraskuussa järjestettiin opiston ensimmäisen rehtorin Zachris Castrénin 150-vuotisjuhlavuoden kunniaksi Sivistysviikko, joka koostui erilaisista kursseista, luennoista ja sivistysseminaarista.

Työväenopiston pitkäaikainen rehtori Taina Saarinen jäi eläkkeelle ja uutena rehtorina aloitti 1.12. Ville Ylikahri.

3.4. Ruotsinkieliset palvelut, Svenska servicehelheten

Vuonna 2018 kaupungin järjestämässä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa oli 2 213 lasta (2017: 2 163). Ruotsinkielisissä peruskouluissa oli 3 555 (2017: 3 532) oppilasta ja lukioissa oli 1 253 (2017: 1 203) opiskelijaa.

Vuoden 2018 lopussa kaupungin ylläpitämiä ruotsinkielisiä päiväkoteja oli 46 ja yksityisiä päiväkoteja oli kahdeksan. Kaupungin ruotsinkielisiä peruskouluja vuonna 2018 oli 14 ja lukioita kolme.

Toimintavuonna 2018 ruotsinkielisten palvelujen yksi keskeisistä yhteisistä pedagogisista kehittämistavoitteista oli arvioinnin ja pedagogisen dokumentoinnin kehittäminen elinikäisen oppimisen lähtökohdista. Kehittämistyöhön osallistuivat rehtorit, päiväkotien johtajat, ruotsinkielisten palvelujen johto ja asiantuntijat, opettajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä sekä oppijoita.

Ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa kehittämisteemoina olivat pedagoginen dokumentointi ja kielirikas varhaiskasvatus. Pedagogista dokumentointia on toteutettu kaikissa ruotsinkielistä varhaiskasvatusta ja esiopetusta tarjoavissa yksiköissä. Henkilöstölle järjestettiin neljä koulutuspäivää pedagogisesta dokumentoinnista. Päiväkoti Ågelissa on toteutettu Moomin Language School -toimintatapaa, jossa lapset ovat päässeet tutustumaan englannin kieleen lyhyiden leikkilisten oppimistuokioiden avulla.

Perusopetuksessa yhteiseksi pedagogiseksi kehittämistavoitteeksi lukuvuodelle 2018–2019 valittiin arvioinnin ja portfolio pedagogiikan sekä kielirikasteisen opetuksen pedagoginen kehittäminen.

Keväällä 2018 lautakunnan ruotsinkielinen jaosto hyväksyi kaikille kouluille yhteisen arviointia koskevan opetussuunnitelmamuutoksen. Uudessa arviointimallissa ovat keskiössä oppimisprosessin näkyväksi tekeminen ja jatkuva formatiivinen arviointi. Oppijat dokumentoivat, refleктоivat ja arvioivat omaa oppimistaan portfolioissa. Arviointimalli otettiin käyttöön kaikissa ruotsinkielisissä peruskouluissa syksyllä 2018. Kaikissa peruskouluissa toteutettiin portfolio-oppimiseen ja arviointiin liittyvää koulutusta.

Koulut kehittivät kielirikasteista opetusta yhteistyössä esiopetuksen kanssa. Kehitystyön tueksi järjestettiin kaikille ruotsinkielisten koulujen opettajille yhteinen koulutuspäivä, Språklördagen. Kehitystyötä tuettiin myös erillisten koulutusten avulla. Itäisellä alueella toteutettiin Kielirikas Helsinki -hankkeen piirissä saksan kielen etäopetusta digitaalisia välineitä hyödyntäen. Kokeilu laajeni vuonna 2018 koskemaan myös viidennen vuosiluokan oppilaita.

Lukioiden ja ruotsinkielisen työväenopiston, Arbiksen, henkilöstölle järjestettiin vuoden aikana portfolio pedagogiikkakoulutusta. Tämän lisäksi lukiot ja Arbis osallistuivat Mentor-opettaja -hankkeeseen. Lukioissa ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat laativat omat opinto- ja urasuunnitelmat. Arbiksessa otettiin käyttöön Open Badge -järjestelmään perustuva oppimismerkkijärjestelmä osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Yhteistyössä Stadin aikuisopiston osaamiskeskuksen kanssa Arbis järjesti ruotsinkielistä maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutusta. Pääkaupunkiseudun kansalaisopistojen yhteinen visio 2030 valmistui ja yhteisen ilmoittautumisportaalin Ilmonetin kehittäminen käyttäjäystävällisemmäksi jatkui.

Ruotsinkielisessä palvelukokonaisuudessa järjestettiin vuoden aikana myös yhteisiä kokouksia ja koulutuksia päiväkotien, koulujen, lukioiden ja Arbiksen esimiehille. Pedagoginen osaamiskeskus kehitti toimintaansa ja järjesti koulutusta päiväkotien, koulujen ja lukioiden henkilöstölle. Henkilöstön täydennyskoulutusta toteutettiin myös yhteistyössä pääkaupunkiseudun kehittämisverkoston Kohur:in (Kompetensutveckling i huvudstadsregionen) kanssa. Ruotsinkieliset asiantuntijaopettajat ovat tukeneet yksiköitä toimintakulttuurin muutoksessa ja digitalisaation toteutuksessa. Kaikki yksiköt varhaiskasvatuksesta vapaaseen sivistystyöhön ovat toteuttaneet digitalisaation itsearvioinnin, jonka pohjalta ovat valinneet omia ja/tai yhteisiä kehittämistoimenpiteitä seuraavalle toimintavuodelle. Kehittämistoimenpiteet on kirjattu osaamisen johtamisen työkaluun (OJT).

4. Tilat, turvallisuus ja kestävä kehitys

Tilat – uudenlaiset oppimisympäristöt

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla tilojen joustavaa yhteiskäyttöä ja tilatehokkuutta suunnitellaan, seurataan ja toteutetaan kaikkien palvelujen tarpeet huomioiden. Uusien varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien mukainen pedagogiikka edellyttää myös uudenlaisia oppimisen tiloja. Tilasuunnittelussa tämä tarkoittaa uutta pedagogiikkaa edistäviä, käyttäjälähtöisiä, muuntojoustavia, laadukkaita, ekologisia, terveellisiä, turvallisia sekä viihtyisiä tiloja. Olemassa olevissa tiloissa fyysiset oppimisen ympäristöt toiminnan tarpeisiin luodaan muunneltavilla ja liikuteltavilla irtokalusteilla sekä

esitystekniikalla. Digitalisaatio mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun ja oppimisen.

Oppimisen tiloina toimivat myös muiden toimialojen ja toimijoiden yhteiskäyttötilat sekä koulujen piha-alueet ja kaupungin ulkopuoliset luonto-, kaupunki- ja virtuaaliset ympäristöt. Tämä tukee myös kaupunkistrategian ”koko kaupunki oppimisympäristönä” -tavoitetta. Helsinki tarjoaa ainutlaatuiset mahdollisuudet oppimisympäristön laajentamiseen urbaaniin ympäristöön, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, kulttuuriin ja työelämään. Luonnossa, yhteiskunnassa ja työelämässä toimimalla oppiminen kytketään autenttisiin ilmiöihin ja toimijoihin paikallisesti ja globaalisti. Teknologia integroituu tilaan ja tukee yhteisöllistä työskentelyä, tiedonhallintaa ja vuorovaikutusta.

Uusien varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien tilatarpeiden suunnitteluohjeita uusittiin ja päivitettiin vuonna 2018. Varhaiskasvatuksen päiväkodin käsikirja ja oppilashuoltotilojen sekä tieto- ja viestintäteknologian ja näyttämö- ja musiikkitilojen ohjeistukset päivitettiin. Peruskoulujen ja lukioiden oppimisympäristöjen suunnitteluohjeiden sekä käsityötilojen ohjeistusten kehittäminen on käynnistynyt ja jatkuu vuoden 2019 aikana.

Uudet ja perusparannetut tilat

Vuoden 2018 aikana valmistuivat Minervaskolanin, Munkkivuoren ala-asteen ja Arabian peruskoulun perusparannukset. Uudishankkeista valmistui päiväkotit Yliskylän peruskorjausta korvaava hanke. Lisäksi otettiin käyttöön päiväkotit Ebeneser sekä daghemmet Apollo.

Oulunkylään, Jakomäkeen, Pitäjänmäelle sekä Kuninkaantammeen valmistuivat paviljonkipäiväkodit elokuussa 2018. Väistötiloina toimivia päiväkotipaviljonkeja valmistui Torpparinmäkeen ja Malminkartanoon.

Päiväkotit-, koulu- ja oppilaitoskiinteistöissä toteutettiin myös useita pieniä toiminnallisia muutostarpeita, joita kartoitettiin vuosittaisella kyselyllä.

Alkuvuodesta 2018 käynnistyi Helsingin kaupungin ensimmäisen elinkaarihankkeen, Vuosaaren lukion, suunnittelu elinkaariurakoitsijan kilpailutuksella. Lisäksi Mäkelänrinteen lukion ja Urhea-säätiön yhteisesti hyödynnettävien tilojen suunnittelu käynnistettiin.

Stadin ammattiopistossa Roihupellon kampuksen suunnittelu eteni vuoden aikana ja koko oppilaitoksen tilojen toimipaikkaverkon muutoksen suunnittelu valmistui elokuussa. Kolmen vuoden täysremontti Stadin ammattiopiston Prinsessantien tiloissa valmistui toukokuussa 2018.

Työväenopiston Kaapelitehtaan opetustilat korvattiin toteuttamalla viereiseen Itämerentaloon uudet toimitilat.

Palveluverkko ja tilaverkko vuonna 2018

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on vuoden aikana jatkettu Käpylän alueen suomen- ja ruotsinkielisen palveluverkon tarkastelua. Stadin ammattiopiston ja Stadin aikuisopiston palveluverkkoselvitys valmistui elokuussa. Palveluverkko-tarkasteluiden tuloksena lakkautettiin Laajasalosta ryhmäperhepäiväkotit Nuppula kiinteistön purkamisen vuoksi sekä päiväkotit Sarvasto sen huonon kunnan vuoksi. Tämä oli mahdollista, koska vuonna 2018

Laajasaloon valmistui päiväkotitiloja yhteensä noin 370 lapselle, joista lähes 270 oli uusia paikkoja.

Vuoden 2018 aikana toteutettiin varhaiskasvatukselle tiloja yhteensä yli 20 eri osoitteeseen. Väistötiloja sekä uusia paikkoja saatiin yhteensä lähes 1 030 paikkaa. Perusopetuksessa valmistui kolme perusparannusta. Ammatillisessa koulutuksessa luovuttiin Malmilla Latokartanontie 16 toimipaikasta ja siirrettiin toimintaa muihin toimipaikkoihin.

Vuoden 2018 aikana toteutettiin useita palvelutiloihin liittyviä tilaverkkotarkasteluja yhteistyössä kaupunkiympäristön toimialan kanssa. Vuoden alkupuoliskolla valmistuivat Mellunkylän, Puistola-Tapulikaupungin ja Pasilan selvitykset. Loppuvuodesta valmistuivat Töölön alueen ja Arabia-Kalasadataman palvelutilaselvitykset. Malmin alueen palvelutilaverkkotarkastelu käynnistettiin. Tavoitteena saada käsitys palvelutilaverkon nykyisestä tilanteesta, nykyisten tilojen kehittämistarpeista sekä varautumisesta väestönkasvun ja palveluiden käytön muutosten aiheuttamiin palvelutilatarpeisiin tulevaisuudessa. Tietoja hyödynnetään kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla palvelutarpeiden ennakoinnissa, kaavoituksessa ja talonrakentamisohjelman valmistelussa.

Tilojen asukaskäyttö

Yhteistyössä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan liikuntapalveluiden kanssa laajennettiin omavalvontakoulujen lukumäärä 69 kouluun. Uudessa asukastilojen hinnoitteluperusteissa vuodelle 2019 huomioitiin mahdollisuus maksuttomaan tilankäyttöön toimialan hallinnoimissa tiloissa muun muassa asukas- ja vanhempainyhdistyksille sekä taiteen perusopetukselle.

Turvallisuus

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan johto vastaa turvallisuuden järjestämisestä ja huolehtii, että toimintaympäristö mahdollistaa turvallisen ja laadukkaan opetuksen, varhaiskasvatuksen ja vapaan sivistystyön palveluiden käyttäjille ja henkilökunnalle. Turvallisuutta hallitaan riskiarviointiin perustuen ja toteuttamalla tarkoituksenmukaisia riskienhallintotoimenpiteitä. Toimiala seuraa sisäiseen ja ulkoiseen toimintaympäristöön liittyvää turvallisuuden tilannekuvaa ja ennakoii niissä tapahtuvia muutoksia.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle laadittiin vuonna 2018 kattavat turvallisuuden perusohjeistukset ja toimintamallit toimialan sisäisille kohderyhmille. Toimintavuonna turvallisuutta kehitettiin monipuolisesti laaja-alaisessa yhteistyössä kaupungin ja ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Vuonna 2018 käynnistettiin toimialan toimipisteiden turvalaitteiden uusimiseen ja hankintaan investointihanke, joka jatkuu vuonna 2019.

Ympäristöasiat ja kestävä kehitys

Ympäristökasvatuksella on merkittäviä vaikutuksia kestävämmän ja ympäristövastuullisemman elämäntavan omaksumiseen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala pyrkii päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten toiminnassa lisäämään ympäristötietoutta ja painottaa hankinnoissa ekologisia valintoja mahdollisuuksien mukaan. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on valmis käyttämään ekologista energiaa, mikäli sitä on saatavissa, ja talousarviossa varaudutaan sen mahdollisesti kalliimpaan hintaan. Myös ruokapalveluissa

tilataan palveluntarjoajilta ekologista ruokaa osoitettujen määrärahojen puitteissa.

Toimiala edistää käytössään olevien tilojen monipuolisempaa ja laajempaa käyttöä iltaisin ja viikonloppuisin kaupungin strategian mukaisesti. Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan energiankulutus vuonna 2018 mitatuissa toimipaikoissa oli 190 634 MWh, josta lämmitysenergian osuus oli 138 528 MWh ja sähkön 52 106 MWh. Vuoden 2017 kulutus oli yhteensä 196 587 MWh, joten säästöä tuli noin 3 % vuoteen 2017 verrattuna. Vertailtuna vuoteen 2015 kokonaisenergiankulutus on kuitenkin kasvanut silloisesta 170 462 MWh:sta.

Energiankulutusta kasvattaa korjausrakentamisen yhteydessä toteutettava painovoimaisen ilmanvaihdon muuttaminen koneelliseksi sekä ilmanvaihdon lisätyt käyntiajat ja tilojen iltakäytön lisääminen. Myös uusia toimitiloja on otettu käyttöön. Tilatehokkuus on kuitenkin parantunut. Toimitilojen kiinteistönhoidosta vastaa kaupunkiympäristön toimiala.

Toimialalla Vihreä lippu -ohjelmassa oli mukana 32 päiväkotia, leikkipuistoa, koulua, oppilaitosta ja työpajaa. Okka-säätiön ympäristösertifikaatti oli neljällä toimipisteellä.

Varhaiskasvatuksessa oli 80 ekotukihenkilöä. Ekotukiopettajia oli perusopetuksessa 300, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa 25, ruotsinkielisessä perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 30 ja työväenopistoissa 10. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala oli mukana myös Itämeri-haasteessa.

Harakan luontokeskus ja Meriharjun luontotalo tarjosivat oppilaille luontokoulutoimintaa ja seikkailupedagogiikkaa. Toimintaan osallistui vuonna 2018 yli sata luokkaa eli yli 2 000 oppilasta. Luontokouluissa oppilaat ovat osallistuneet elämyksellisiin metsäretkiin ja -vaelluksiin. Mobiilisti maailmaan -hankkeessa oppilaita on motivoinut mobiililaitteiden hyödyntäminen luonto-opetuksessa. Seikkailutalolla oppilasryhmät ovat saaneet heille räätälöityjä oppimiskokonaisuuksia.

Perusopetuksen kouluilla ja toisen asteen oppilaitoksissa toimivat omat ympäristöryhmät. Vuoden aikana kouluissa ja oppilaitoksissa toteutettiin erilaisia teemapäiviä, kampanjoita ja opintokäyntejä kestävään kehitykseen liittyen, esimerkiksi Earth Hour ja erilaiset kierrätystapahtumat jätteen, erityisesti ruokajätteen, vähentämiseksi.

Kaupungin keskipitkän aikavälin tavoitteena oli saada 50 % kaupungin hankintapäätöksistä sisältämään ympäristökriteereitä vuoteen 2015 mennessä ja 100 % vuoteen 2020 mennessä. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla vuonna 2018 tehdyissä kilpailutuksissa noin 30 prosentissa käytettiin kestävä kehityksen mukaisia periaatteita. Toimialan hankinnoissa painotetaan ekologisuutta ja elinkaariajattelua, kuten myös käytöstä poiston jälkeisiä vaikutuksia.

5. Talous vuonna 2018

Käyttötalous

Toimialan vuoden 2018 käyttötalouden määrärahat olivat 1 140 675 000 euroa. Toimialalle asetettu tulotavoite puolestaan oli 56 miljoonaa euroa.

Käyttötalouden menot vuonna 2018 olivat noin 1 138 784 000 euroa ja tulot noin 66 000 000 euroa. Toimintakate (tulot-menot) alitti talousarvion noin 12 miljoonalla eurolla eli 1,1 %. Alitus johtui lähinnä talousarviossa ennakoitua suuremmista tuloista.

Tuloja kertyi vuonna 2018 noin 10 miljoonaa euroa talousarviossa ennakoitua enemmän. Lisätulot kertyivät ulkopuolisesta hankerahoituksesta sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista.

Menoja kertyi noin 1,9 miljoonaa euroa eli 0,2 % euroa talousarviossa ennakoitua vähemmän johtuen muun muassa siitä, että varhaiskasvatuksen asiakasmäärä kasvoi talousarviossa ennakoitua vähemmän.

Investoinnit

Toimialalla oli käytettävissään investointimäärärahoja kaikkiaan 43,1 miljoonaa euroa. Määrärahoista käytettiin 20,5 miljoonaa euroa. Käyttämättä jäi noin 22,6 miljoonaa euroa, josta noin 21,5 miljoonaa euroa johtui hankintojen siirtymisestä vuodelle 2019. Kaupunginvaltuusto myönsi helmikuussa 2019 toimialalle 21,5 miljoonan euron ylitysoikeuden vuoden 2019 talousarvioon kattamaan siirtyneiden hankintojen kustannukset.

Pääosa siirtyneistä hankinnoista oli ICT-hankintoja. Tietotekniikkainvestointien viivästykset johtuivat toimitusten viivästymisistä, tietohallinnon henkilöstövajeesta ja investointien uudelleenarvioinnista. Toimialan laitetilauksien suuruudesta johtuen toimittajat eivät pystyneet toimittamaan kaikkia tilattuja laitteita annetussa aikataulussa. Investointien valmistelua on viivästyttänyt myös tietohallinnon henkilöstövaje, jota pystyttiin asteittain korjaamaan vuoden kuluessa. Merkittäviä hankintakokonaisuuksia, kuten oppimisen kokonaisvaltaiseen tietojärjestelmään liittyviä hankintoja, arvioitiin uudelleen. Järjestelmän kustannustehokkuuden varmistamiseksi järjestelmäarkkitehtuuria tarkistettiin syksyn aikana, minkä jälkeen hankinnat on käynnistetty.

Tuottavuuskehitys

Toimialan tuottavuutta mitattiin vuonna 2018 toimialatasolla. Tuottavuus lasketaan tuottavuusindeksillä tuotos-panoslaskentana. Tuottavuutta on pyritty parantamaan tilankäyttöä tehostamalla sekä edistämällä digitalisaatiota ja inklusiivista koulua. Näin mitattu tuottavuus parani hieman verrattuna vuoteen 2017 ja ylitti talousarviotavoitteen.

Sitovat tavoitteet

Toimialalla oli kaksi sitovaa tavoitetta vuoden 2018 talousarviossa. Molempien tavoitteiden toteutumista mitattiin viidellä mittarilla, joista kolmessa piti saavuttaa asetettu tavoitetaso tavoitteen toteutumiseksi. Molemmat tavoitteet toteutuivat.

Tavoite 1: Helsingissä joustavat elinikäisen oppimisen polut ottavat huomioon erilaisten oppijoiden tarpeet.

Mittari 1: Jokaiselle lapselle on laadittu uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Tavoitetasoa ei saavutettu. Suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa toteuma oli 99,1 % ja ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa 96,4 %. Tavoitetason alitus johtui puutteellisesta dokumentoinnista sekä suunnitelmien laadintaan varattujen tapaamisten siirtymisestä vuodelle 2019 erilaisten perheistä tai henkilöstöstä johtuneiden syiden vuoksi. Ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa tavoitteen toteutumista hidasti myös henkilöstövajaus.

Mittari 2: Portfolio-oppimista toteutetaan kaikissa peruskouluissa. Oppijan oppimisprosessi nähdään kokonaisuutena ja portfolio seuraa oppijan mukana koko hänen oppimispolkunsa ajan.

Tavoitetaso saavutettiin. Kaikissa suomen- ja ruotsinkielisissä peruskouluissa vähintään 30 % koulujen ryhmistä käytti vuoden 2018 loppuun mennessä portfolio-oppimista arviointiprosessin tukena.

Mittari 3: Lukiokoulutuksessa opiskelijat laativat urasuunnitelman ohjaushenkilöstön tuella 1. vuoden loppuun mennessä.

Tavoitetasoa ei saavutettu ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa. Ruotsinkielisissä lukioissa urasuunnitelmia oli laadittu 95,7% ensimmäisen vuoden opiskelijoista. Tavoite ei toteutunut Brändö gymnasiumissa. Kaikki opiskelijat eivät osallistuneet yhteisiin urasuunnitelman laatimistilaisuuksiin kehotuksista huolimatta. Osa heistä on urheilupainotteisella linjalla ja he olivat kilpailumatkoilla suunnitelman tekoaikoina.

Mittari 4: Ammatillisessa koulutuksessa jokaiselle opiskelijalle on laadittu henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, joka sisältää puuttuvan osaamisen hankkimistavan.

Tavoitetaso saavutettiin.

Mittari 5: Vapaassa sivistystyössä suunnitellaan ja otetaan käyttöön opitun tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmät.

Tavoitetaso saavutettiin. Helsingin työväenopistossa otettiin käyttöön Helsingin aikuislukion ja Stadin ammattiopiston sekä Stadin aikuisopiston kanssa yhteisesti sovittu todistusperustainen opitun tunnistamismenetelmä. Työväenopisto myöntää opiskelijan pyynnöstä todistuksen, jossa kuvataan kurssin tavoitteet ja sisältö. Todistuksella työväenopistossa opittu voidaan lukea hyväksi henkilön opintoihin ammattiopistossa, lukiossa tai yliopistossa.

Tavoite 2: Tehostetaan toimialan yhteistä tilankäyttöä

Mittari 1: Neljä suomenkielisen esiopetuksen ryhmää käynnistyy peruskoulujen tiloissa.

Tavoitetaso saavutettiin. Viisi esiopetusryhmää aloitti toimintansa syksyllä 2018 peruskoulujen tiloissa.

Mittari 2: Koulujen tilankäyttöä tehostetaan järjestämällä opetusta koulun ulkopuolella 5 %.

Tavoitetasoa ei saavutettu. Käytännössä tavoitetason saavuttaminen olisi edellyttänyt, että jokaisessa ryhmässä järjestetään opetusta koulun ulkopuolella 9,5 koulupäivää lukuvuodessa.

Suomenkielisissä peruskouluissa opetusta järjestettiin koulun tilojen ulkopuolella keskimäärin 7 päivää ja ruotsinkielisissä peruskouluissa keskimäärin 9 päivää koulun tilojen ulkopuolella vuonna 2018.

Tavoitteen saavuttamista hankaloitti opetussuunnitelman sisäänajovaihe, jolloin kouluilla tehtiin paljon samanaikaisia pedagogisia kehittämistoimia. Tavoitteen seuranta Wilma-järjestelmässä ei toiminut heti alkuvuodesta, jolloin koulut joutuivat odottamaan merkintöjen tekemisessä ohjelmaan. Tämä selittää osin alkuvuoden alhaisia lukuja.

Mittari 3: Lukioiden tilankäyttöä tehostetaan järjestämällä opetusta oppilaitoksen ulkopuolella 5 %.

Käytännössä tavoitetason saavuttaminen olisi edellyttänyt, että jokaisessa ryhmässä järjestetään opetusta koulun ulkopuolella 9,5 koulupäivää lukuvuodessa.

Tavoitetaso ylitettiin selvästi. Suomenkielisissä lukioissa koulun ulkopuolisia päiviä oli keskimäärin 17 ja ruotsinkielisissä lukioissa 23,5.

Mittari 4: Työpaikalla tapahtuva oppiminen kasvaa ammatillisessa koulutuksessa 5 % verrattuna vuoteen 2017.

Tavoitetaso saavutettiin. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen toteuma 1.1.–31.12. välisenä aikana oli yhteensä 344 384 päivää, tavoitteen ollessa 316 030 päivää (toteuma 114 %). Vuonna 2017 työpaikalla tapahtuvaa oppimista oli yhteensä 300 981 päivää.

Mittari 5: Vapaan sivistystyön tilankäyttöä tehostetaan järjestämällä opetusta oppilaitoksen ulkopuolella 5 % enemmän kuin vuonna 2017.

Tavoitetaso saavutettiin. Suomenkielisen työväenopiston tavoite oli 14 004 tuntia ja toteuma 14 136 tuntia. Ruotsinkielisessä työväenopistossa opetusta järjestettiin oppilaitoksen ulkopuolella 1 799 tuntia, kun tavoitetaso oli 1 545 tuntia.

6. Henkilöstö

Vuoden 2018 lopussa kasvatuksen ja koulutuksen toimialan henkilöstömäärä oli 13 383. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen palvelukokonaisuudessa heistä työskenteli 6 231 henkilöä, perusopetuksessa 3 959, toisen asteen koulutuksen ja vapaan sivistystyön kokonaisuudessa 1 673 ja ruotsinkielisissä palveluissa 959. Luvuissa ei ole mukana sivutoimiset tuntiopettajat. Toimialan hallinnossa ja tukipalveluissa työskenteli 561 henkilöä. Lukuun sisältyy kouluilla ja oppilaitoksissa toimivaa henkilöstöä, kuten koulu-, lukio- ja opistoshteereitä, ICT-tukihenkilöitä, opistoisäntiä ja kalustonhoitajia.

Henkilöstön osaamisen ja työhyvinvoinnin kehittäminen

Henkilöstön osaamisen kehittäminen perustui vuonna 2018 strategiakaudelle laadittuun osaamisen kehittämisen suunnitelmaan, jossa painopistealueiksi määritellään johtaminen, pedagogiikka, digitalisaatio, viestintä, asiakaslähtöisyys, työelämätaidot sekä talouteen, hankintoihin ja turvallisuuteen liittyvän osaamisen kehittäminen. Osaamisen kehittämisen menetelminä käytettiin täydennyskoulutuksen lisäksi vertaisoppimista, osaamisen jakamista, itseopiskelumateriaaleja ja verkkokoulutuksia. Täydennyskoulutustarjonta sisälsi esimerkiksi kielitietoisuuteen, musiikkitekologiaan, laaja-alaiseen osaamiseen ja arviointiin sekä pilvipalveluihin liittyvää koulutusta.

Työhyvinvoinnin kehittäminen vuonna 2018 perustui toimialan työhyvinvointisuunnitelmaan. Työhyvinvoinnin kehittämisessä keskityttiin työturvallisuusriskien ennakointiin ja hallintaan, ennakointiin työkykyjohtamiseen sekä uran alussa ja muutostilanteissa olevien tukemiseen. Työkykyjohtamista vahvistettiin esimerkiksi esimiehille suunnatuilla valmennuksilla sekä tiivistämällä yhteistyötä työterveyshuollon kanssa.

Työturvallisuusriskien ennakointia ja hallintaa vahvistettiin mm. turvallisuuskoulutuksilla, päivittämällä turvallisuusasioihin liittyvää ohjeistusta, luomalla rakenteet turvallisuusasioiden käsittelyyn sekä rakentamalla toimintamalli sisäilma-asioiden käsittelyä varten. Työuran alussa ja muutostilanteissa olevaa henkilöstöä tuettiin esimerkiksi ryhmäcoachingin keinoin sekä vahvistamalla perehdytysosaamista.

Osana vuoden 2018 työhyvinvointisuunnitelmaa järjestettiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan hallinto- ja tukipalvelujen henkilöstölle verkostovalmennus, jonka tavoitteena oli verkostomaisen työskentelyn vahvistaminen sekä yhteisen toimintatavan kehittäminen. Valmennukseen osallistui yhteensä noin 120 hallinnon esimiestä ja asiantuntijaa hallinnon eri palveluista.

Kunta10-kyselyn tulokset julkaistiin joulukuussa 2018. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vahvuuksiksi nousivat työyhteisöjen innovatiivisuus ja tavoitteellisuus sekä lähiesimiehiltä saatava tuki työhön ja lähiesimiehen toiminnan oikeudenmukaisuus. Yhteisiksi kehittämiskohteiksi nostettiin erityisesti asiakasväkivallan kokeminen, eettinen kuormittavuus sekä työmäärän ja työpaineiden lisääntyminen. Kunta10-tuloksia käsitellään kaikissa työyhteisöissä ja niiden pohjalta laaditaan kehittämistoimenpiteet, joita toteutetaan vuosien 2019–2020 aikana.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan henkilöstö 31.12.2018

PALVELUKOKONAISUUS, PALVELU/HENKILÖSTÖRYHMÄ	HENKILÖSTÖ- MÄÄRÄ *)
Toimialajohtaja	1
HALLINTO- JA TUKIPALVELUT	560
Hallinto- ja tukipalvelujen johto	8
Hallintopalvelut	225
Henkilöstöpalvelut	33
Kehittämispalvelut	49
Talous- ja suunnittelupalvelut	76
Tietohallintopalvelut	107
Tilapalvelut	21
Viestintäpalvelut	20
Pääluottamusmiehet ja työsuojeluvaltuutetut	21
<p>Hallinto- ja tukipalveluiden henkilöstömäärään sisältyy kouluilla ja oppilaitoksissa toimivaa henkilöstöä seuraavasti: 90 peruskoulun koulusihteerä, 17 lukiosihteerä, 16 opistosihteerä, 23 opistoisäntää, 19 kalustonhoitajaa ja 44 ict-tukihenkilöä. Lisäksi henkilöstömäärään sisältyy 19 määräaikaista projektityöntekijää.</p>	
VARHAISKASVATUS JA ESIOPETUS	6 231
Palvelukokonaisuuden johto	13
Päiväkodin johtajat	169
Varhaiskasvatuksen lastenhoitajat	2 824 sis. varahenkilöt
Varhaiskasvatuksen opettajat	1 877
Varhaiskasvatuksen erityisopettajat	210 sis. kiertävät varhaiskasvatuksen erityisopettajat
Päiväkotiapulaiset	241
Erityisavustajat ja kehitysvammaisten hoitajat	230 sis. kehitysvammahoitajat, kehitysvammaohjaajat ja ohjaajat
Perhepäivähoidon ja ryhmäperhepäivähoidon henkilöstö	278
Leikkipuisto -ja kehitysvammaisten iltapäivätoiminnan henkilöstö	378
Johtavat leikkipuistotoiminnan ohjaajat	11
PERUSOPETUS	3 959 ei sisällä sivutoimisia tuntiopettajia
Palvelukokonaisuuden johto	7
Rehtorit	78
Opetushenkilöstö	3 355
Koulunkäyntiavustajat, ohjaajat, kouluvalmentajat	383
Oppilashuolto	131
Erityissuunnittelijat	5

**LUKIO JA AMMATILLINEN KOULUTUS JA
VAPAA SIVISTYSTYÖ****1 673** ei sisällä sivutoimisia tuntiopettajia

Palvelukokonaisuuden johto	5
Lukion rehtorit	12
Lukiokoulutuksen opetushenkilöstö	485
Ammatillisen koulutuksen rehtorit	5
Ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstö	844
Ammatillisen koulutuksen opetusta tukeva henkilöstö	126
Vapaa sivistystyö (ei sisällä tuntiopettajia)	120
Toisen asteen opiskelijahuolto	73
Ohjaajat	3

RUOTSINKIELISET PALVELUT**961** ei sisällä sivutoimisia tuntiopettajia**Hallinto- ja tukipalvelut****33**

Palvelukokonaisuuden johto	5
Asiantuntijat ja toimistopalvelut (SAKO) (joista 16 kouluissa ja oppilaitoksissa toimivaa sihteerää)	28

Varhaiskasvatus**422**

Päiväkodin johtajat	15
Hoito- ja kasvatushenkilöstö	354
Eriyisopetus ja lasten tukitehtävät	31
Perhepäivähoito (myös ryhmäpph)	18
Päiväkotiapulaiset	4

Perusopetus**378**

Rehtorit	9
Opetushenkilöstö	329
Oppilashuolto ja koulunkäyntiavustajat	40

Lukiokoulutus**97**

Rehtorit	3
Opetushenkilöstö	89
Oppilashuolto	5

Vapaa sivistystyö**31**

Apulaisrehtori	1
Opetushenkilöstö	23
Kiinteistö- ja kirjastohenkilöstö	7

HENKILÖSTÖ YHTEENSÄ *)**13 385**

*) sisältää virka- ja työvapaalla olevat sekä sijaiset

7. Kasvatuksen ja koulutuksen organisaatio

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala rakentuu neljästä palvelukokonaisuudesta sekä hallinto- ja tukipalveluista.

Toimialan palvelukokonaisuudet ovat:

- varhaiskasvatus ja esiopetus
- perusopetus
- lukio- ja ammatillinen koulutus ja vapaa sivistystyö
- ruotsinkieliset palvelut.

Hallinto- ja tukipalveluihin kuuluvat hallintopalvelut, henkilöstöpalvelut, kehittämispalvelut, talous- ja suunnittelupalvelut, tilapalvelut, tietohallintopalvelut ja viestintäpalvelut.

Kuva 1: Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan organisaatio 2018

8. Kasvatus- ja koulutuslautakunta

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala toimii kasvatus- ja koulutuslautakunnan alaisuudessa. Lautakunta huolehtii kaupungin varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta, suomenkielisestä ammatillisesta koulutuksesta sekä vapaasta sivistystyöstä.

Lautakunnalla on kaksi jaostoa: suomenkielinen jaosto ja ruotsinkielinen jaosto. Kasvatus- ja koulutuslautakunnassa on 13 jäsentä ja kummassakin jaostossa yhdeksän jäsentä. Jokaisella jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen.

Toimialajohtaja toimii lautakunnan ja sen suomenkielisen jaoston esittelijänä. Toimialajohtajan lisäksi esittelijöinä toimivat palvelukokonaisuuksien johtajat. Kasvatus- ja koulutuslautakunnan ruotsinkielisen jaoston esittelijänä toimii ruotsinkielisen palvelukokonaisuuden johtaja.

Kasvatus- ja koulutuslautakunta kokoontui vuoden 2018 aikana 15 kertaa. Lautakunnan jaostot kokoontuivat kummatkin kahdeksan kertaa.

Kasvatus- ja koulutuslautakunta:

Jäsen

Pia Pakarinen, puheenjohtaja (Kok.)
Emma Kari, varapuheenjohtaja (Vihr.)
Mirita Saxberg (Kok.) (10.10.2018 saakka)
Tiina Larsson (10.10.2018 alkaen)
Ted Apter (Kok.)

Dani Niskanen (Kok.)
Fatim Diarra (Vihr.)
Otso Kivekäs (Vihr.)
Abdirahim Mohamed (SDP)
Ville Jalovaara (SDP)

Vesa Korkkula (Vas.)
Petra Malin (Vas.)
Pia Kopra (PS)
Martina Harms-Aalto (RKP)

Varajäsen

Timo Raittinen
Markku Hannula
Tarik Ahsanullah

Tiina Larsson (10.10.2018 saakka)
Laura Vanamo (10.10.2018 alkaen)
Hanna Lähteenmäki
Seppo Siika-Aho
Anu Korppi
Johanna Laisaari
Nina Castén (11.4.2018 saakka)
Nyroos Maria (11.4.2018 alkaen)
Kirsi Pihlaja
Heikki Valmu
Aleksi Niskanen
Joakim Horsma

Suomenkielisen jaosto:

Jäsen

Emma Kari, puheenjohtaja (Vihr.)
Johanna Laisaari, varapuheenjohtaja (SDP)
Mirita Saxberg (Kok.) (10.10.2018 saakka)
Johanna Krabbe (10.10.2018 alkaen)
Dani Niskanen (Kok.)

Matias Pajula (Kok.)
Johanna Nuorteva (Vihr.)
Antti Möller (Vihr.)
Vesa Korkkula (Vas.) (16.05.2018 saakka)
Heikki Valmu (16.05.2018 alkaen)
Elina Das Bhowmik (Kesk.)

Varajäsen

Seppo Siika-Aho
Eevi Kirjasniemi
Arttu Hautamäki

Ujuni Ahmed (29.08.2018 saakka)
Janica Juvonen (29.08.2018 alkaen)
Laura Vanamo
Markku Hannula
Kiia Klemola
Petra Malin

Ville-Veikko Rantamaula

Ruotsinkielinen jaosto:**Jäsen**

Martina Harms-Aalto, puheenjohtaja (RKP)
Ted Apter, varapuheenjohtaja (Kok.)
Veera Hellman (Kok.)
Nora Lindström (Vihr.)
Theo Tyrväinen (Vihr.)
Hildur Boldt (SDP)
Joonas Leppänen (Vas.)
Joakim Horsma (RKP)
Karin Palmén (RKP)

Varajäsen

Benjamin Ellenberg
Maria Elena Cowell
Dennis Hamro-Drotz
Bernt Nordman
Lena Sjöberg
Thomas Micklin
Maarit Fredlund
Runa Ismark
Sebastian Weckman

Kasvatus- ja koulutuslautakunnan sekä sen suomenkielisen jaoston sihteerinä toimii Jaana Lax. Ruotsinkielisen jaoston sihteerinä toimii Mariella Michelsson.

Liite 1: Helsingin kasvatuksen ja koulutukset tunnusluvut 2018

Varhaiskasvatus

Vuoden 2018 lopussa varhaiskasvatuksen piirissä 1–6-vuotiaista helsinkiläisistä oli 78 % eli 30 807 lasta. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten määrä kasvoi vuoden 2017 lopusta 746 lapsella (2,5 %).

Helsingin 1–6-vuotiaista 69 % eli 27 141 oli kaupungin järjestämässä varhaiskasvatuksessa ja 9 % eli 3 666 yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Kaupungin järjestämässä suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa oli 24 928 lasta ja ruotsinkielisessä 2 213 lasta.

Suomenkielisissä päiväkodeissa oli lapsia yhteensä 23 698 ja ruotsinkielisissä päiväkodeissa 1 917. Ostosopimuspäiväkodeissa, sisältäen maksusitoumuslapset, oli vuoden lopussa lapsia 662 ja perhepäivähoidossa 864. Kotihoidon tuen piirissä oli lapsia puolestaan yhteensä 7 812. Kaupungin järjestämässä maksuttomassa kerhotoiminnassa oli 901 lasta.

Vuoden 2018 lopussa kaupungin ylläpitämiä päiväkoteja oli 331 ja yksityisiä päiväkoteja 142.

Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen eri palvelumuotojen asiakasmäärät 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
kaupungin päiväkodit	23 373	24 379	25 080	25 615
josta suomenkieliset päiväkodit (sis. 116 lasta pidennetyssä oppivelvollisuudessa)	21 658	22 540	23 214	23 698
josta ruotsinkieliset päiväkodit	1 715	1 839	1 866	1 917
ostosopimuspäiväkodit (sis. maksusit.)	496	527	559	662
josta suomenkieliset ostosopimuspäiväkodit	304	331	352	448
josta ruotsinkieliset ostosopimuspäiväkodit	192	196	207	214
perhepäivähoito	1 138	1 078	971	864
josta suomenkielinen perhepäivähoito	1 018	986	881	782
josta ruotsinkielinen perhepäivähoito	120	92	90	82
lasten kotihoidon tuki	8 777	8 553	7 959	7 812
yksityisen hoidon tuki	3 093	3 246	3 451	3 666
päivähoidon kerhot	1 300	1 236	1 175	901

Taulukon lapsimäärät tilanteessa 31.12.

Taulukko 2. Päiväkotien ja leikkipuistojen määrä 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
kaupungin päiväkotien lukumäärä	326	327	327	331
yksityisten päiväkotien lukumäärä		122	123	142
kaupungin päiväkotien tilapaikat	24 067	24 253	24 757	25 840
kaupungin ylläpitämät leikkipuistot/perhetalot	69	69	69	69

Taulukko 3. Varhaiskasvatuksen lapsimäärät ja osallistumisaste ikäluokittain:

	2015		2016		2017		2018	
	määrä	osallistumisaste	määrä	osallistumisaste	määrä	osallistumisaste	määrä	osallistumisaste
0-2-vuotiaat	5 840	28,7 %	6 037	30,0 %	6 346	31,8 %	6 230	32,2 %
3-5-vuotiaat	16 443	86,3 %	17 014	87,9 %	17 539	88,6 %	17 980	90,0 %
5-vuotiaat	5 735	90,6 %	5 698	90,9 %	5 952	92,0 %	6 246	93,5 %
6-vuotiaat	5 570	92,6 %	5 906	93,5 %	5 854	93,0 %	6 128	94,6 %

Taulukon lapsimäärät tilanteessa 31.12.

Luvut sisältävät kaupungin päiväkodit, perhepäivähoidon, ostopalvelupäiväkodit ja yksityisen varhaiskasvatuksen.

Taulukko 4. Lasten äidinkielet ja äidinkielten suhteelliset osuudet kunnallisessa varhaiskasvatuksessa 2015–2018:

	2015		2016		2017		2018	
suomi	18 922	76,2 %	19 484	75,6 %	19 570	74,3 %	19 520	73,0 %
ruotsi	1 745	7,0 %	1 847	7,2 %	1 894	7,2 %	1 944	7,3 %
muu	4 152	16,7 %	4 440	17,2 %	4 865	18,5 %	5 274	19,7 %

Taulukon lapsimäärät tilanteessa 31.12.

Luvut sisältävät kaupungin päiväkotihoidon, perhepäivähoidon ja ostopalvelut.

Perusopetus

Helsingissä oli lukuvuoden 2018–2019 alussa 128 peruskoulua, joista 101 oli kaupungin ylläpitämiä.

Helsingin peruskouluissa oli yhteensä 52 589 oppilasta. Vuoteen 2017 verrattuna oppilaiden määrä kasvoi 1 518 oppilaalla (3 %). Helsingin kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa oli 38 975 oppilasta ja

ruotsinkielisissä peruskouluissa 3 555 oppilasta. Yksityisissä tai valtion ylläpitämissä peruskouluissa oli 10 059 oppilasta.

Perusopetuslain mukaisen iltapäivätoiminnan oppilaita oli 7 022, joista kaupungin järjestämässä iltapäivätoiminnassa oli 1 448 ja muiden järjestämässä avustettavassa iltapäivätoiminnassa 5 574 oppilasta.

Taulukko 5. Helsingin peruskoulujen oppilasmäärä 2015–2018:

koko kaupunki	48 543	49 744	51 071	52 589
kaupungin ylläpitämät peruskoulut*	38 595	39 762	41 159	42 530
josta suomenkieliset peruskoulut	35 268	36 327	37 627	38 975
josta ruotsinkieliset peruskoulut	3 327	3 435	3 532	3 555
valtion ja yksityiset peruskoulut	9 948	9 982	9 912	10 059

Oppilasmäärät ovat kahden laskentapäivän (20.9.) keskiarvoja.

* Luvut eivät sisällä sairaalaopetusta

Taulukko 6. Helsingin kaupungin ylläpitämien peruskoulujen oppilastietoja 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
vieraskieliset oppilaat	6 854	7 387	8 078	8 489
josta suomenkielinen perusopetus	6 805	7 320	7 993	8 389
josta ruotsinkielinen perusopetus	49	67	85	100
vieraskielisten oppilaiden osuus	17,5 %	18,3 %	19,3 %	19,7 %
suomi toisena kielenä -oppilaat	7 047	7 498	7 955	8 421
suomi toisena kielenä -oppilaiden osuus	19,7 %	20,4 %	20,8 %	21,4 %
erityisopetuksessa olevat oppilaat	4 234	4 463	4 842	5 043
josta suomenkielinen perusopetus	4 011	4 197	4 555	4 744
josta ruotsinkielinen perusopetus	223	266	287	299
erityisopetuksessa olevien oppilaiden osuus	10,8 %	11,4 %	11,9 %	11,7 %
integraatio-oppilaat	1 498	1 653	1 916	2 015
maahanmuuttajien valmistavan opetuksen oppilaat	347	408	514	403
kielikylpyopetuksessa olevat oppilaat	823	843	893	896
soveltuvuuskokeella valitut oppilaat	4 388	4 260	4 353	4 292

Taulukon oppilasmäärät ovat 20.9. laskentapäivän lukuja.

Lukiokoulutus

Helsingissä oli lukuvuoden 2018–2019 alussa aikuislukiot mukaan lukien 38 lukiota, joista 15 oli kaupungin ylläpitämiä.

Vuonna 2018 Helsingin lukioissa oli yhteensä 15 517 opiskelijaa (luku ei sisällä aikuislukioiden aineopiskelijoita). Lukio-opiskelijoiden määrä kasvoi 384 oppilaalla (2,5 %) vuodesta 2017.

Kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä lukioissa oli 7 280 opiskelijaa ja ruotsinkielisissä lukioissa oli 1 253 opiskelijaa. Yksityisissä tai valtion ylläpitämissä lukioissa oli 6 984 opiskelijaa.

Taulukko 7. Lukio-opiskelijoiden määrä 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
lukiotutkintoon opiskelijat koko kaupunki	15 493	15 305	15 133	15 517
kaupungin ylläpitämien lukioiden tutkinto-opiskelijat	7 986	8 006	8 013	8 103
josta suomenkieliset lukiot	6 796	6 839	6 850	6 895
josta ruotsinkieliset lukiot	1 190	1 167	1 163	1 208
kaupungin aikuislukioiden tutkinto-opiskelijat	413	378	357	430
josta suomenkieliset lukiot	372	344	317	385
josta ruotsinkieliset lukiot	41	34	40	45
yksityisten ja valtion lukioiden tutkinto-opiskelijat	7 094	6 921	6 763	6 984
kaupungin lukioiden aineopiskelijat	1 582	1 854	1 860	1 569
josta suomenkieliset lukiot	1 438	1 736	1 642	1 421
josta ruotsinkieliset lukiot	144	118	218	148
kaupungin lukioiden valtionosuuteen oikeuttavat aineopiskelijat	432	488	429	451
josta suomenkieliset lukiot	365	351	336	326
josta ruotsinkieliset lukiot	67	137	93	125
kaupungin lukioiden valmistava opetus	40	38	44	47

Taulukon oppilasmäärät ovat oppilasvuosia eli kevään ja syksyn oppilasmäärien keskiarvoja.

Taulukko 8. Helsingin kaupungin ylläpitämien lukioiden opiskelijatietoja 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
vieraskieliset opiskelijat	811	871	984	1 051
josta suomenkieliset lukiot	806	863	973	1 034
josta ruotsinkieliset lukiot	5	8	11	17
vieraskielisten opiskelijoiden osuus	9,6 %	10,3 %	11,6 %	12,4 %
suomi toisena kielenä -opiskelijat	646	695	800	888
suomi toisena kielenä -opiskelijoiden osuus	8,9 %	9,7 %	11,1 %	12,4 %
ulkopaikkakuntalaiset opiskelijat	2 595	2 596	2 700	2 738
josta suomenkieliset lukiot	2 111	2 108	2 191	2 236
josta ruotsinkieliset lukiot	484	488	509	502
ulkopaikkakuntalaiset opiskelijoiden osuus	30,6 %	30,8 %	31,8 %	32,4 %
kaksoistutkintoa suorittavat opiskelijat	336	343	360	417

Taulukon oppilasmäärät ovat 20.9. laskentapäivän lukuja. Luvut eivät sisällä aikuislukioiden opiskelijoita.

Ammatillinen koulutus

Vuoden 2018 alusta tuli voimaan ammatillisen koulutuksen reformi, jossa valtionosuusrahoitteisessa koulutuksessa opiskelijamäärän sijaan seurataan opiskelijavuosia. Helsingin kaupungin ammatillisen koulutuksen tavoitteelliset opiskelijavuodet vuodelle 2018 oli 9 947, josta toteutui 9 812 eli 98,6 %.

Oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa kertyi opiskelijavuosia 7 916 (81 %) ja oppisopimuskoulutuksessa 1 895 (19 %). Oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa opiskelijavuosista 91,5 % kertyi ammatillisesta peruskoulutuksesta, 3,5 % lisäkoulutuksesta ja 4,9 % ammatilliseen koulutukseen valmentavasta koulutuksesta. Oppisopimuskoulutuksen opiskelijavuosista 32,4 % kertyi ammatillisesta peruskoulutuksesta ja 67,6 % lisäkoulutuksesta. Nuorten työpajatoimintaan osallistui 196 nuorta.

Taulukko 9. Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärä 2018:

	2018
Stadin ammattiopiston opiskelijat opiskelijavuosina	9 812
josta valtionosuuteen oikeuttava koulutus	7 636
josta valtionosuuteen oikeuttava lisäkoulutus	281
josta oppisopimuskoulutuksessa opiskelevat	1 895
oppilaitosmuotoinen koulutus	7 916
josta oppilaitosmuotoinen peruskoulutus	7 247
josta oppilaitosmuotoinen lisäkoulutus	281
josta ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus	388
oppisopimuskoulutus	1 895
josta oppisopimusmuotoinen peruskoulutus	614
josta oppisopimusmuotoinen lisäkoulutus	1 281

Luvut ovat opiskelijavuosia.

Taulukko 10. Kaupungin ylläpitämän ammatillisen koulutuksen opiskelijatietoja 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
erityisopiskelijoiden määrä	745	870	858	658
erityisopiskelijoiden osuus	8,3 %	9,7 %	9,7 %	7,2 %
kaksoistutkintoa suorittavat	327	260	189	204
kaksoistutkintoa suorittavien osuus	3,6 %	2,9 %	2,1 %	2,2 %
vieraskielisten määrä	1 836	2 111	2 851	3 433
vieraskielisten osuus	20,4 %	23,7 %	32,3 %	37,5 %
ulkopaikkakuntalaisten määrä	2 517	2 383	2 275	2 431
ulkopaikkakuntalaisten osuus	28,0 %	26,7 %	25,8 %	26,5 %

Taulukon oppilasmäärät ovat 20.9. laskentapäivän lukuja

Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön kursseilla opiskelevia oli yhteensä 102 583, joista 87 095 oli suomenkielisen Helsingin työväenopiston ja 15 488 ruotsinkielisen Arbiksen kursseilla. Suomenkielisessä vapaassa sivistystyössä opiskelijoiden määrä kasvoi 5 038 (6 %) ja ruotsinkielisessä laski 446 opiskelijalla (-3 %).

Kaupungin ylläpitämiä vapaan sivistystyön toimipisteitä oli yhteensä 12.

Taulukko 11. Vapaan sivistystyön kursseille ilmoittautuneet opiskelijat 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
yhteensä	96 400	82 783	97 991	102 583
josta suomenkielinen työväenopisto	77 383	82 783	82 057	87 095
josta ruotsinkielinen työväenopisto	19 017	16 512	15 934	15 488

Taulukko 12. Vapaan sivistystyön opetustunnit 2015–2018:

	2015	2016	2017	2018
yhteensä	125 161	127 290	127 607	124 840
josta suomenkielinen työväenopisto	102 046	104 498	103 738	101 227
josta ruotsinkielinen työväenopisto	23 115	22 792	23 869	23 613

Liite 2: Riskienhallinnan selonteko

SELONTEKO SISÄISEN VALVONNAN JA RISKIENHALLINNAN JÄRJESTÄMISESTÄ SEKÄ ARVIO MERKITTÄVIMMISTÄ RISKEISTÄ VUODELTA 2018

Kasvatus- ja koulutuslautakunta hyväksyi hallintosäännössä edellytetyn kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvauksen 22.11.2018 pidetyssä kokouksessa.

Kasvatus- ja koulutuslautakunta on valvonut, että kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on toiminut kaupunginvaltuuston hyväksymän Helsingin kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet -asiakirjan, vahvistetun talousarvion, kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen hyväksymien tavoitteiden mukaisesti ja ohjannut sen toimintaa.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen

Kasvatus- ja koulutuslautakunta vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimeenpanon valvonnasta. Toimialan johto vastaa siitä, että sisäisen valvonnan vastuut on asianmukaisesti määritelty ja viestitty henkilöstölle. Johdon vastuulla on myös huolehtia siitä, että esimiehet ovat ammattitaitoisia ja toimivat lakien, säädösten ja kaupungin ohjeistuksen mukaisesti. Esimiesten vastuulla on huolehtia siitä, että lakeja, säädöksiä ja kaupungin ohjeita noudatetaan käytännössä.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta koordinoidaan kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla hallinto- ja tukipalveluista talouden palvelusta. Talouden ja toiminnan suunnittelupäällikkö ja riskienhallinnan asiantuntija vastaavat toimialan riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan koordinaatiosta lautakunnan hyväksymän riskienhallinnan kuvauksen ja muiden kaupungin ja toimialan linjausten mukaisesti. Lisäksi he vastaavat riskienhallintaan liittyvästä tuesta toimialan johdolle sekä toimialan riskienhallinnan kuvauksen ja muiden riskienhallintaan ja sisäiseen valvontaan liittyvien suunnitelmien, ohjeiden ja analyysien valmistelusta.

Toimialan riskit kartoitetaan vuosittain loppuvuodesta. Kartoituksen yhteydessä valitaan riskien omistajat ja päätetään siitä, miten riskeihin vastataan. Riskien omistajien vastuulla on riskin hallintatoimenpiteiden laatiminen ja toteutumisen seuranta.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumisen arviointi

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on arvioinut sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä, toimeenpanoa ja toimivuutta toimialan tasolla.

Arvio sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan nykytilasta

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan nykytila arvioidaan tyydyttäväksi.

Toteutuneet merkittävät riskit

Varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajien saatavuudessa on ollut vuoden 2018 aikana suuria haasteita ja täyttämättömien vakanssien kokonaisvajeen odotetaan kasvavan myös tulevaisuudessa. Heikko saatavuus on tunnistettu yhdeksi toimialaa koskevista merkittävimmistä riskeistä ja sen kehitystä seurataan.

Toimitilojen heikko laatu on vuoden 2018 aikana näkynyt mm. sisäilma-ongelmina, joiden pitkittymisestä saattaa aiheutua tilojen käyttäjille terveyshaittoja. Heikkolaatuisista toimitiloista aiheutuu toimialalle jatkuvasti mainehaittaa, jolla on vaikutusta henkilöstön saatavuuteen ja vaihtuvuuteen.

Opetusviraston aikaisiin tietotekniikkahankintoihin kohdistuneet rikosepäilyt ovat siirtyneet syyttäjälle. Sisäinen tarkastus antoi kyseisiin hankintoihin liittyen useita toimenpidesuosituksia, joiden mukaisesti toimialan sisäistä valvontaa on kehitetty.

Merkittävimmät riskit ja niiden hallinta

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla toteutettiin syksyn 2018 aikana ensimmäistä kertaa koko toimialan kattava riskienkartoitus. Kartoituksen tulosten perusteella valikoitujen merkittävimpien riskien hallintaan keskitytään vuoden 2019 aikana. Kaikille riskeille määritettiin omistajat, joiden vastuulla on kyseisen riskin hallinta kattaen menettelytapojen kehittämisen ja dokumentoinnin sekä riskien kehittymisen seurannan.

Toimialan suurimpana riskinä nähdään erityisesti palvelutuotannon käytössä olevat toimitilat, joiden heikosta kunnosta ja huonosta sisäilmasta aiheutuu haittoja sekä henkilökunnalle että asiakkaille. Pitkittyessään sisäilmaongelmat voivat johtaa rekrytointiongelmiin ja henkilöstön vaihtuvuuden kasvuun. Hallintatoimenpiteet perustuvat vanhoissa toimitiloissa pääasiassa ennakointiin ja uusissa tiloissa takuuajan virheiden seurantaan. Lopullinen vastuu toimitilojen kunnossapidosta ja laadusta kuuluu kaupunkiympäristön toimialalle, joka on tilojen omistaja.

Toisena merkittävänä riskinä nähdään henkilöstön heikko saatavuus ja pysyvyys. Erityisesti pulaa on varhaiskasvatuksen henkilöstöstä, joka lyhyellä aikavälillä saattaa johtaa väliaikaiseen toiminnan supistamiseen ja pidemmällä aikavälillä jopa toimipaikkojen sulkemisiin. Henkilöstön saatavuus pyritään turvaamaan muun muassa ennakoivan rekrytoinnin avulla.

Kaupungin väestön voimakas kasvu aiheuttaa haasteita toimialan palveluntuotannolle ja palveluiden laadulle. Väestön kasvu saattaa myös kasvattaa syrjäytyneiden määrää. Riskiä hallitaan kehittämällä toimitiloja, kouluttamalla henkilöstöä sekä kohdistamalla rahaa oppilashuoltoon.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kehittämiskohteet ja kehittäminen

Sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa on kehitetty vuoden 2018 aikana toteuttamalla vuonna 2017 tunnistetut kehittämiskohteet. Lisäksi sisäisen valvonnan kontrollien toimivuuden seurantatoimenpiteitä on laajennettu.

Vuoden 2019 merkittävin kehittämistoimenpide on riskienhallintaryhmän perustaminen. Ryhmän tehtävänä on koordinoida ja linjata riskienhallintaan ja sisäiseen valvontaan liittyviä periaatteita, ohjeita ja toimintaa sekä kehittää toimialan riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Tietojärjestelmistä saatavan tiedon luotettavuuden parantaminen, perehdytys sekä tiedon ja osaamisen siirtymisen varmistaminen työntekijän vaihtaessa tehtäviä ovat myös vuoden 2019 kehittämiskohteita. Käyttöön otetaan esimiesten perehdytyskansiot ja uusia sähköisiä työkaluja. Henkilöstön saatavuuteen liittyvien riskien hallintaa tullaan edelleen kehittämään vuoden 2019 aikana.